

Oma tuba, oma luba.

Wälja annud

J. Pärn.

Cartus.

Trükitud Schnakenburgi kuluga.

1879.

Quintus, 1874

1874

1874

1874

1874

1874

Oma tuba, oma tuba

Kirjameeste Seltli Toimetused
arhiivis 1900

Cesti

Kirjameeste Seltli Toimetused.

No. 29.

1870
The [illegible] [illegible]
[illegible]

Oma tuba, oma luba

ehf

Lahwardi Kristjani ja metsawahi Leenu
armastuse lugu.

Wälja annud

J. P ä r n.

Cartus.

Trükitud Schnakenburgi kooluga.

1879.

Qmra lura, adut sma

189

Roberti Schiani ja mehaanika seaduste
kirjanduslik teos

Senfuri poolest lubatud. — Tallinnas, 17. Januaril 1879.

1879

Mis on minu elu? Üks tühi töö ja waimu närimine, muud mitte midagi! — Gla ja talla, liigu ja lase ennast wae-wata hommikust õhtuni, ja kelm ja koer, laisk ja päewawaras oled ja weel peale kauba. Mitte head kohutäit süia ei saa sina kõige oma waewa eest ja riided, need on enam naru-kaupmehe koti-täide, kui minu ihu kate. Maja on minul ka kui hea fia laut ja seegi wõib homme juba teise pärandus olla. Hea mee-lega muudaks mina teda inimese elumajaks ümber, lubjaks sei-nad, teeks suitsutoru peale, laudpõranda alla, suured afnad ette, head ukseid seinte sisse, tubli ahju sojendusjaks; aga siis oleks mina wiimast aastat tema peremees. Iga üks teda siis himus-taks, iga üks oma poole kujuk ja wägisi suurema rendiga ära neelaks.

Seeneta ja uitse aga wana wiisi edasi, siis ei tule sind ükski nuusutama!

Mu isa oli tubsli puusep, nnaa Daewa taat tema kehale rahulist hingamist kalmu künkas ja ülenda tema suremata hinge. Tema oleks wõinud ühe aastaga maja teiseks muuta, aga kui mina temale seda nõuu antsin, ütles tema: „Poeg, ole kawal kui madu ja tāsane kui tuikene ja jäta kerwes ennem roostetama, kui et sina teda maja juures liigutaks; sellest ei sünni meile muud kui häda! Sa temal jääb õigus. Meie majad ei ole mitte meie omadus, waid wõera, ja wõeral on kül ehk hea meel, et meie teda ilusaks ja nägusaks chitame, aga siis ka seda suurem õigus enam-pakkujalle ära anda. Sinu kombel lendajad, oleme

meie waesed Gesti rentperemehed, see aasta fiin, kes teab kus tulewal aastal.

See maa ei ole enam meie maa, need majad ei ole mitte enam meie majad, nemad on nüüd wõera, meie peale tungiwa rahwa majad ja maad, ja seda õigusega, nemad on meid sõjas ära wõitnuwad, meid orjaks teinud ja nüüd peame seda kandma, mis nemad peale panewad. Urije ja nurise süda kui palju sa tahad, aga kel wõit, sel wõimus. See on terwe tõsi ja iga küla laps tunneb seda olekut maast madalast, ja ohkas selle raudahelas sadandid aastaid, aga wiimaks ometigi katkes wägewa keisri Aleksandri I. sõna peale raudahelas ja päike wiskas türed armulikult pimedusse. Gesti linaastas rahaga oma maad lapikese wiisil wangist ja ehitas pesakese peale, keda ta oma tuba, oma maa, wõis nimetada. Wõitja armuline keiser Aleksander II. mearis wana haawade peale mõnda salwi, ja iga aastaga paraneb meie põlw, aga wäga pitkamisi. Weel aga lähewad aasta sadanded aja sängi puhkama, kummi Gesti lapsed wõiwad wõlida: Nüüd künname jälle oma wäljade peal ja elame oma majades. Need põllud ümber selle maja on kõik meie rahwa head ja kurjad päewad näinud. Kui sinul, emalik maapind, suu oleks, kül fina wõiks seletada ja kõnelda, millaljal wesi sind weel kattis ja omaks nimetas, millaljal hirmsad konnad ja fisalikud su peal roomasiwad, millaljal ehk Mammut-elajas su küüra tallas ja millaljal esimene Gesti lina su selga lõhestas ja su haawadesse esimese peatäie wilja riputas, millaljal Kalewi kangem poeg sõa wangert wägewa tegudega weeretas ja Wanemuine temast laulu lõnga kultselt kangaks kudus ja Gesti piigad ja noored mehed õhtutel tema suust lugusid õppisiwad ja Taara auuks kõerutasiwad. Sa maapind wõiksid ka kuulutada, kui palju werd sa wastu tahtmist pidid oma sisse imema, mis orja-piits rahwast wälja pigistas, aga sa magad rahuga. Waga aga rahuga ja toida meid weel, kummi sa jälle röömsaid päiwi näha saad; sest tulewased päewad jüll toowad röömustust!

Sa ma pind oled juba ligi 200 aastat tugewa kotka tiwa all, see kotkas, kes sind jõudis ära wõita ja sind omaks teha, see kotkas jõuab sind ka täiesti wabaks teha ja kõik su muhud ja weripaised terawa nuaga maha lõigata ja tugewad waheseinad maha pekja, mis walguse ees põigiti seisawad, siis saab Wanemuine lustil su turjal tantšina ja wanast kenamaid lugusid

luuletama, Lämmeküine laanes kargama ja Wibuane metsas ja wõsus pidutama, Wanaija aga walguse riigist wannikuid õnnistades maha külwama. Siis seisad ja maapind pruudi ehtes ja kosutad kange mõduga inimese lapsi, kes wahtu wasta taewast Wanaija auuks wiiskawad.

Siis saawad weel mu kondid kaluu küntas kargama ja Gesti põlwe õntfaks kiitma: Koit kaisutab Amarikku ja mõle-
mad hüiawad: „Dutsad need, kes puhjad südames on; sest nende pärast on riik pilwete all ja nende peal.“ Aga nüüd tööle, luuletusel on oma aeg, ja töö oma aeg ja aega mööda asjad käiwad.

Lahwardi Kristjan sügas kullatagust, sülitas korda kolm ja tõttas oma koplisse, kus ta kirwe kätte tõmbas ja hau kubusid kõitma hakkas. Kewadene päike wiiskas sojaste kiired tema selja peale, tuule õhk oli wainne, warsti jooksis higi mööda Kristjani palgeid, ta pühkis märga otsa eest ja ütles:

„Oma päle higi sees pead sina leiba sööma ja töö on kõige kurja mõtete ots.“

Ta wiiskas kuue kampsoli pealt maha ja kubu sündis koo kõrwa. Arwata sada wiikku oliwad walmis, seal astus karme sammudega metsawaht Kristjani poole, ilma teretamata; kui mõni mõisnik ehk uhke kiriksand, kätatses ta juba eemalt:

„Kristjan, mis sina nüüd hullad, ja tead, et mõisa poolest puuraidumine talupoegade rajades ära on keeldud.“

„Tere ka, metsa isand, jätke kätsemine maha, minu kondrahis seisab, et mina oma põldu ja heinamaad hagudest pian puhastama ja seda mina ka auufaste täidan.“

„See ei ole tõsi, anna kirwes siia, ja reede tuled kohtusse.“

„Jäta tülitsemine maha, metsa isand, kirwest mina ka ära ei anna, waid pruugin teda weel wõsude kautajaks.“

Kristjan haris paju puhma peast kinni ja mõne löögiga oli selle elu rammu kautud.

„Kui auulikul metsajaisandal aeg igawaks metsas läheb ja jaapaid muidu tahab kulutada, siis sõitke kahel ratsul mõisasse ja kaewake minu peale,“ lühas ta naerul juurde.

„Anna kirwes siia, talupoja lurjus!“ kisas metsawaht, „ehk muidu wõtan teda wägisi.“

„Mina näen, et tõsi taga on, siis ütlen mina ka suutäie tõtt: Tee et sina minu koplilt wälja saad, ehk muidu wiiskan

find kui taku koonalt üle aja; mõisa härra sõitis weel kase päewa eest ratsul siit läbi ja andis mulle luba, õieti käskis mind, oma koplil hagudest puhtaks laastada ja harwad suuremad puud kaswama jätta. Kas kuuled nüüd?"

"Ära ole nii ninakas, noor mees, tead, et tulewal kewabel kondrahi aeg täis on ja siis uue mõisast pead vastu wõtma, ehk oma teed minema. Mina olen wana metsawaht, sinu isaga mõnda noota wedanud, küllap sinuga ka warsti walmis saan."

"Ütle parem: olen sinu isada kaks korda mõisas weriseks pekka lastnud, aga need ilma süüta hoobid äratawad find iga õõsi unest ja kui sina kord hauda kufud, kirjendawad nad sulle surma-laulu weel järele."

Metsawaht pööris ümber ja sammus minema, tee peal pörutas ta rusikaga mööda püüsi-pera ja ütles: "Oh ja wiimane narukael! Näe kui uhke ja ninakas, küll mina ju nina otsast tüki maha oskan raiuda. Suust kui oma isa suust maha kukkunud, kes mind ilmaaegu leiwa raiskajaks ja Jumala päewawargaks pidas. Dot, oot Kristjan, ühe aasta sees oled sa härra meelest eefimine kelm ja metsa-waras ja siis jäta Lahwardi talu jumalaga ja kerja kui tahad. Tema nõlk julgeb oma isada weel minu ette heita, kellele ma kaks korda tugewast kupu sarwed pehme koha peale tõmmata aitasin. Noh, ta oli neid täiesti ära teeninud ja minu süda ei waluta sugugi selle üle, ehk küll terwe wald jeda ülekohtuks arwas. Tema pojale tahaks mina aga aadri arstiks olla, temal näitab liig must weri sarwe all paka-tama."

Metsawaht Tõmm sammus heinamaal edasi, Kristjan aga istus künka otsas, känd ristis ja ohkas: "Wana isa nülgiija olen täna wäga ära pahandanud, temal on libe keel ja ussi meel, kes teab mis õnnetust ta minu peale saadab? Tulgu mis tuleb ja saagu mis saab, mina olen poisimees ja wõin kohta ja tööd igal pool leida, aga tema tütrest Leenust on minul wäga kahju. See on tuline töö inimene ja waatab teistesuguste filmadega Cestirahwa peale, kui tema werejänuline isa, kes täiesti ennast mõtleb kes teab mis unskas wõi pinsaks olema. Küll tema nüüd mõisas oma worsti wormi laiutab ja sõnad ani-raswaga libis-tab. Dõsi jääb tõeks: Cestlane, sa oled iga ühele torkida ja sõimata; wäga kahju, et juur Jumal weel meid ma-pinna peal

roomata lasel. Minu isal on õigus, kes ütles: Kuri hunt ja Saksa ori on mõlemad ühesugused kiskjad loomad! Aga mina pian hundile wõru nina peale panema, siis ei saa ta hambad mind purustada."

Kristjan wiskas riided õla peale ja sammus koju poole. Kodu tõmbas ta sugu paremad hilbud selga ja tõttas otse mõisa ja palus härraga jutule. — Tuapois oli Kristjani lapsepõlwe sõber ja teadis härrale Kristjani palumist nõnda ette panna, et teda kõhe wastu wõeti.

Mõisa härra üks priiske pitk mees, keskmiises elu aastates, astus ette-tuppa ja küsis käigi järele.

Kristjan waatas lahke näuga ta otša ja ütles: Auulik härra, mina olen teie käsku oma kopli pärast täna täitnud ja teda hagudest puhastanud, aga metsawahi isand Dömm tuli senna wahela, tahtis minu kirwest ära wõtta ja kui mina seda ei annud, lubas ta mind talust wälja ajada ja kes teab mis weel teha; tulin kõhe teie palwelle, mind selle kurja libeda keele eest kaitsta."

"Soo, soo, hea kül, oli parem et ise tulid, kül ma temale ütlen, et sind sinu kopli juures rahule jätab; mine aga nüüd rahuga koju ja puhasta teda edasi."

"Dänan auuliku härrat!"

Ja kummardas alandlikult ja pööris sammud koju poole.

Härra waatas taga järele ja urises: "Sellest mehest saab tugew talupoeg, karst kui hobu, kartmata kui lõwi, aga tasane kui lammas!"

Soo soo, jaa jaa, Kristjani silmist paistab päris Gests-lane wälja.

Selsamal ajal jõudis ka metsawaht Dömm oma majasse, wiskas mütsi mööda põrandat, püski nurka, kiskus karwu, trammis jalgadega ja pomises:

"Homme, homme lähen mina mõisa ja siis Lahwardi Kristjan hoia püski nõõbid kowad, et neid dõwaht wägisi lahti ei liju. Leenu, Leenu! Kus sina logeled, Leenu!"

"Mis sul waja on, armas isa?" küsis Leenu elaja tallituselt laudast jookstes.

"Vane sõõk laua peale, minu kõht on tühi; kus ema on?"

"Dota sugu, sõõk on kõhe laua peal; ema läks üleiaia Madiselt linaharja tooma, meie tahame homme sugu weel linu jugeda."

„Sugege aga peale, mina tahan homme ka üht lütest täidetud kuhu sagemata hakata, siledaks ja libedaks peab tema saama ja pehmeks, et teda ümber sõrme määsida võib. Nüüd on jo-talupojad hullud, ja veel iseäranis noored peremehed, tahavad ninasse karata. Warastavad kui kaarnad, hauguvad kui koerad ja arwavad endal kes teab mis õiguse olema.“

„Armas isa, sind on täna mõni inimene pahandanud, tule siis ja heida magama, ehk homme tulewad teised mõtted ja Eesti rahwas oleme meie ometigi kõik“, ütles tütar Leenu.

„Kasi koera saba alla oma Eesti rahwaga. Mis kasi on minul Eesti rahwast? Nemad mind ei toida ega kata, ega minule palka maksa, muudu pahandawad aga veel oma uhkusega.“

„Kes on sind täna siis nõnda pahandanud, armas isa?“

„Pia siii, seal on Lahwardi Kristjan, kui päris koer, esite veel aasta peremees, raiub puid kustu tahab ja kui mina teda selle eest karistada tahan, lubab tema nõk mind üle aja, kui koera raibet, metsa wijata. Mis arwab ta ennast olema? Mis, mis — tulise päral!“

Siin pörutas Tõmm rusikaga mööda lauda, et prima kausi ja wõi taldrif kõlisesiwad; „tema julgeb minu wastu panna.“

„Armas isa, hakka sööma, sul wõib täiesti õigus olla, aga Kristjaniga on wist õel noota wedada, ta on tark ja kihelkonna koolis õpetud mees.“

„Mis, mis — sina hakkad veel tema eest seisma? mis, mis! sina minu, ühe auusa metsawahi tütar? Mitte sinu sülg ei ole ta wäärt ja sina piad teda targaks? Kül reede tema punased püksid tarkust kuulutawad. Homme päew lähen mõisa hõrra juurde ja räägin tänast juhtumist, kül siis saame näha, kes targem on, mina wõi tema.“

„Armas isa, oleks wist parem, kui sina homme mitte mõisa ei läheks,“ ütles Leenu pool paludes.

„Kasi wälja!“ karatas Tõmm ja wiha wälkus tema filmist.

Leenu jooksis wälja, jäi õues aja ääre seisma, pisarad tilkusiwad filmist ja ta ohkas: „Oh Sumal, isa tahab Kristjani kohtu kätte anda; piaks see karikas temast veel mööda minema; mina nutaks omad filmad peast, kui ta koguni mõisas pekka saaks.“

Tõmm aga istus tuas laua ääres, saatis wihaiga leiba luusse ja pomises: „See on minu süi, et nüüd oma tütar naru-

kaelte ja wargate eest seisma hakkab. Rihelkonna koolitaja on neid kõiki ühe wormilise õpetusega täitnud ja minu tütar on ka uut õpetust temalt saanud. Paremini oleks wõinud mina oma raha maha wisata, kui nüüd õpetud tütre käest niisugust hullu juttu Cesti rahwast, ja kes teab kellest weel kuulma pian. Aga mina olen weel Dömm ja mõisa metsawahi ja pargin enne tütre ja lasen siis ninaka Cestlaste nahka parksepa wiisil parkida."

Selsamal ajal tuli metsawahi naene Edu koju. Tütar Veenu läks temale wastu ja ütles:

"Armas ema, isa on tuas hoopis pahane; Lahwardi Kristjan on teda täna metsas hoopis pahandanud, homme lubab ta tema peale mõisas kaewata, ja ega siis head lugu ei tule. Pai ema, katju isada sugu waigistada. Minul oleks wäga kahju, kui see noor mees ilma aegu peksu läbi tiutatud saaks. Ta on koolis mind mitu kord aidanud, aita teda, armas ema, kimbatusest."

"Mis meil, armas laps, meeste riiu-asjaga tegemist on? Aga siiski tahan asja kuulata, aga sa tead, kui wähe isa minu nõuu andmisest hoolib."

Veenu jooksis karja lauta, nuttis kibedaste ja ohkas: "Oh jõuaks mina, ma peastaks Kristjani sest kimbatusest."

Edu astus tупpa, nägi meest kortsus kulmul ja küsis asja järele.

Dömm luges terve epistli Kristjani uhkusest, nimatarkusest ja ahwardas jälle peksuga.

"Säta wanamees mõni nahatäis mõnele ka wõlgu", ütles Edu tajaselt.

"Mis wõlgu, mis, mis? Kas sina ka tema poolt seisma hakkad? Mis!"

"Ara pahanda ilma aegu, armas mees, mõtle sin, tema on noor inimene ja saaks peksu läbi wäga tiutatud."

"Kõnap need naeste mõtted on, just noortele on karistust tarwis, siis ei lähe nemad ninakaks. Talupoeg ei saa peksu läbi sugugi tiutatud, waid aga mõistlikumaks tahatud."

"Seda mina just ei usu", wastas Edu, "waid arwan, et talupoeg peksu läbi weel pahemaks läheb ja pealegi pool hulluks, kui ta enesel arwab õiguse olema, ja Kristjanil näitab sugu õigust olema, sest härra on wist temale luba annud oma kopsit puhastada."

„Mis aru teil tütrega täna peas on?“ küsendas Dömm.
„Teie tahate minu üle walitsema hakata ja mind sundida
metšawargatega ühte nõuuksse heita. Wist on teil mõni kosja
nõuu weel selle taga warjul?“

„Ära nüüd jälle wihašta, mina olen omi mõtteid aga fugu
awaldanud; kas tütar sedasama mõtleb, ei tea mina.“

„Siis olge mõlemad üsna wait ja tehke oma tööd ja ärge
segage mind minu radalt.“

„Tee siis, kuida tunned õige olema, aga ära pärast kahetse,
kuida ja seda minewal suwel ford tegid.“

„Siin ei kahetse mina sugugi, noore härja terawad sarwed
piawad nüriks lõigatud saama, ja nüüd heidan puhkama.“

Edu pööris tuast õuue ja nägi Leenu mures oma tallitust
tallitama ja ütles: „Si minu sõnad mõju isa juures ühtegi,
ta läheb homme mõisa ja kaebab Kristjani peale, aga mina ar-
wan: härja ei tee Kristjanille ühtigi, sest tema on ise Kristjani
käskinud oma hobuste koplit puhastada.“

„So, so, siis ei ole Kristjan jo mõisa metšast hagu ega
puid rainunud?“ ütles Leenu.

„Si ole, aga isal on käst käes ka talupoegade piiris metsa
kaitsta; on nüüd Kristjanil käst herra poolt, siis ei ole temal
ühtegi wiga.“

Leenu nägu läks lahkeks ja südamas ütles tema: „Tänu
Sumalalle, seda mina Kristjanist kohe mõtlesin. Isa on ehk täiesti
kõwera tee peal, ja toob homme pitka nina mõisast koju,
aga see teeks teda weel õelamaks Kristjani wastu. Saagu mis
saab ja tulgu mis tuleb, aga minu süda ei anna minule rahu,
kui Kristjani käsi pahasti käiks.“

Teisel päewal tõttas metšawaht Dömm mõisa, juhtus här-
raga kokku ja kaebas oma häda: „Kristjan olla tema wastu
wäga ninakas olnud, lubanud teda üle aja wijata, sõimanud teda
wereköeraks j. n. e., ja ei ole oma kerwest ära annud. Pealegi
olla Kristjan juba ennemast mõisa metšast ilma luata mõnda
käpanud, aga metšawaht teda mitte kohe kätte saanud.“

„Olgu nüüd kuida on“, ütles härja, „aga see ford olen
temale luba annud ja noored peremehed on ikka sugu ninakad,
aga kül töö neid taltsaks teeb.“

„Härra on wäga armuline Kristjani wastu, ja kui ta kuulda saab, et minu faeptus suurt ei ole maksnud, naerab ta mind kõige rahwa ees.“

„Kuule metsawahht“, ütles härra, „Kristjan käis juba eila enne õhtut minu juures ja andis oma sündinud lugu ise ülesse ja sellest wõid arwata, et tema üsna ilmasüita on ja ilmasüita inimesi ei tohi meie jo mitte pekja ega waewata, kui nemad ka meie orjad on.“

„See on küll tõsi, auulik härra, aga noorte meeste nina peaks jugu tõmbim olema, kui ta Kristjanil on.“

„Sumalaga metsawahht! kui sa Kristjani warguse pealt finni tabad, ehk wõid tõesti tunnistada, et ta seda teinud on, siis saab tema warga palka ja weel libedamast, kui mõni wana ja puhtast õppimata talupoeg; sinu sõimamise eest saab tema minu käest noomida ja peab reede kohtu tulema.“

Tõmm kummardas alandlikult ja läks koju poole. Tee peal aga kirus ta: „Kas nüüd pole hull aeg, talupojad jooksewad ise enne juba kaebama, kui nende peale kaewatakse, ja härra seisab nende eest! Kes wiie aasta eest seda nägi? Kelle peale mina siis sugu kaebasin, sai oma kolmkümmend, et tagumine ots aga sinas ja siis oskasiwad talupojad mind ka auustada; aga mõisa peab ta ometigi tammuma ja kes teab, mis tujul siis härra on, ehk antakse temale ometigi 15 hoopki, ja seda oleks temale hädasti tarwis.“

Nõnda oli endine aeg oma wigadega!

II.

Kewadine päike soendas maapinda ja waatas oma lahke näuga kurja ja hea, õnnelise ja õnnetu otsa. Tema ei küsinud selle järele, mis inimese lapsed temast rääkisiwad, kas teda kiit=siwad ehk laitsiwad.

Lilled õelitsesiwad niidu peal ja noor rohi kattis kui rohelise tekiga maa=pinda. Linnud laulsiwad ja rõõm oli kõige looduse sees. Täna oli pühapäew. T. kihelkonna rahwas tõttas

rõngis igast küljest kiriku poole; ehk kül töö mõnda weel lau-
päewal oli wäsitanud, tõmbas kirik ja tema jutluse tegija neid
ometigi senna. Ka Lahwardi Kristjan oli kiriku tee peal.
Kaks wersta kodust ühendasiwad Lahwardi ja metsawahi kiriku
teed. Tee ühenduse kohal istus Kristjan künka otsa, ja pani piipu
põlema. Korraga nägi ta metsawahi Leenu tulema. Ta tõusis
püsti ja teretas lahkesti. Leenu wõttis terwise wastu ja mõle-
mad astusiwad kiriku poole.

„Kas isa ja ema ka täna kiriku lähewad?“ küsis Kristjan.

„Ei lähe“, ütles Leenu, „isa läks püüsiiga metsa ja ema
jõi kodu hoidma.“

„Kudas muidu käsi käib?“ küsis Kristjan.

„Iffa tafa hilluse, päewast päewa“, wastas Leenu.

„Kas isa ka minust kodu midagi rääkis?“ küsis Kristjan.

„Ja, minewal nädalal oli tema hoopis sinu peale pahane.
Mina ja ema palusime kül, sind mitte mõisa kaewata, aga tema
lubas mind läbi sugeda, kui weel sõna sinu pärast räägiks. Ta
kaebas ometigi mõisas sinu peale ja see teeb minule suurt
südame walu“, ütles Leenu haleda healega.

„Ära selle pärast, kooliõsar, muretse, kül mina seda weikest
asja seletan.“

„Sa seletad kül, aga kui sinu seletus midagi ei maksa, mis
siis? Isa oleks tuhat kord paremast teinud, kui ta seda tühja
asja mitte herra kõrwu ei oleks lobisenud. Pealegi palun mina
sind, Kristjan, wäga, et oma ette kõwasti waatad. Minu isa
on sinu peale kord wihane ja sellepärast otsib tema igast küljest
jüüd, sind auku lükata. Mina tahtsin sinule sellepoolest kirju-
tada, aga see on nüüd wäga hea, et sinuga kokku juhtusin.
Meie olime koolis head sõbrad ja sa aitasid mind ifka hea mee-
lega; wäga kahju, et mina sind nüüd aidata ei wõi. Walwa
aga wäga enda üle ja ära ärrita minu isa enam; sellest ei tõuse
sinule ühtegi kasu, waid ennemast kahju; sina elad metsa sees
ja mõni teise inimese kuri töö wõiks sinu süüks aetud saada,
seepärast waata ette.“

Kristjan tõmbas Leenu kätt oma piiku, surus teda armsaste
ja ütles: „Tänan südamest nende sõnade eest ja tahan neid täita
püüda, kus wõin.“

Mõlemad noored inimesed olid seisma jäänud ja waatastiwad

üks teise otja ja armastuse tulufene põles mõlemate silmis ja käsi seisis alles käes.

„Wõta heaks“, ütles Leenu, „mis just oma isast sinule olen teada annud ja ära avalda seda teadust kellegille, muidu saab isa seda teada ja siis käib minu käsi sandiste.“

„Ole mureta, armas koolisõjar, millal Kristjan enne midagi lobises; weel üks furd tänan sind.“

Kristjani heal wõrises ja ilma et ta Leenule sõna armastusest oleks öölnud, mõistis see küllalt, mis Kristjani süda tundis ja mõtles.

Leenu tõmbas häbelikult kae ära ja mõlemad kõndisid kiriku poole.

„Kuda nüüd kodu elate ja mis ema teeb?“

„Kuda meie elame? Iffa ka tasakesi, ema on sugu haige ja jäi täna koju.“ „Talu töö on kibe“, vastas Kristjan.

„Kas sulasid ja tüdrukuid olete ka saanud?“

„Sah ifka, kaks sulast ja kaks tüdrukut on meil tänawu kewade, arwame nendege läbi saama, mina ise ka, heina ja lõikuse ajal tahame päiwilisi wõtta“, vastas Kristjan.

„Eks ta ole, minul on ka kibe töö; isa ei wõta enam tüdrukut ja sulane läks ka ära, kes teab, kas uut saame, wõi mitte; isa lubab ka kibeda töö ajal päiwilisi palgata.“

„Teie maad ei ole suured ja mõisa orjust ei ole teil kaelas, küllap saate läbi“, ütles Kristjan; „mina ei muretses oma tööga sugugi, aga mõisa heina-tükid ja lõikuse-tükid, need on elu wõtjad. Küll pakkusin raha nende eest, aga härra ei wõtnud seda kuulda.“

„Mis härra sinust nüüd kuulab? Mida enam ta talust wälja pigistab, seda temale parem; koolmeistri sõna on väga tõsi, kes ütles: Talupojad on täied sitronid, kellest iga üks oma tahtmise järele sahwoti wälja pigistab. — Aga Kristjan, osta talu ära, waat siis ei pigista sind üks kienam.“

„Wäga hea nõuu, armas Leenu, aga kust künkast pian raha wõtma? Isa jättis weel wõlgasid minule maksja; laena mulle kolm tuhat rubla ja Lahwardi talu on tulewal kewadel minu.“

„Oleks minul olema, kohe teeks mina seda; aga usu Kristjan, minul ei ole kolme künneent kopikatti“, vastas Leenu naerdes. „aga mina annan head nõuu: hakka talwel kauplema, harjuksesed piawad talwega kolm sada rubla teenima.“

"See ei lähe korda, põllumehel on talwel ka tööd küllalt ja ma tahan ometigi katsuda põllust midagi wälja kiskuda, ehk kül suur rent ja sulaste ja tüdrukute palgad pea kõik ära neelawad."

"Kristjan, waata sealt tulewad inimesi meie poole, jää jumalaga! muidu tõuseb rahwa lori ja seda mina ei falli, ma tõttan ette."

"Sumal kaasa, armas Leenu, ehk juhtume jälle teine kord kogemata kokku."

Leenu läks kärmesti edasi ja waatas kord kaugele weel tagasi, Kristjan aga ütles omas südames: "Leenust peab Lahwardi perenaene saama, kui Sumal aitab."

Mis Leenu mõtles, ei tea meie jutustada; kirikus aga nähti teda kaua põlwili Sumalat paluma ja kui ta püsti tõusis, olid ta silmad nutust punased. Kes teab, mis ta südant täna surus. Ka Kristjan kuulas wagusalt jutlust, läks peale kirikut koju, aga tee peal ei näinud ta Leenu enam, ehk ta kül ümberkaudu wahtis.

Meljapäewal tuli mõisa kassak Lahwardille ja andis käsku: Kristjanil homme mõisa kohtusse tulla. Kui külm west jooksis see käsk üle Kristjan ihu ja sadanded mõtted jooksiwad tal läbi pea-luu.

Teisel päewal läks ta mõisa. Härra pidas ise kohut, kuda seda enne talurahwa kogukonna kohtu seadmist igas mõisas peeti. Mitmed mehed saiwad täna tühja asjade pärast peksta, wiimaks kutsuti Lahwardi Kristjanit ette.

Härra ütles: "Sina oled minu metsawahi wastu väga ropp olnud ja teda lubanud üle aja metsa wifata, — kas see on tõsi?"

"Olen seda nalja pärast temale öölnud", wastas Kristjan wagusalt.

"Niisugust nalja ei tohi sina enam oma huulte üle lubada, kas moista? Teiselt oled teda wereimejaks sõimanud, ja kerwest mitte ära annud?"

"Mitte minu were imejaks ei ole mina teda nimetanud, waid minu kadunud isa wereimejaks, ja kerwest ei wõinud mina omas hobuse koplis temale mitte ära anda, kelle peremees mina jo kondrahi järele olen."

Wiha wälkus sugu härra filmist ja walju healega ütles

tema: „Suu pidama, talupoeg! Minu maa, minu mets, minu kõik; minu ori ei tohi tore olla, kasima kodu ja õppima alandlikku meelt ja teine kord targem metsawahhi wastu olema; täna ilma peksuta jääma, aga kui weel ükskord selle pärast kaebdust tulema, siis saama naha peale; kas mõistma? minema!”

„Sumalaga, auulik härra, tänan kõige hea eest.”

Lahwardi Kristjan pööris koju poole, aga ta süda kees sees. Koera alandust taheti tema käest täna, aga mitte inimese alandust, parem oleks ta witsa hoopa kannatanud, kui nüüd igapäewast karust metsawahhi eest. Ta mõtles jenna ja tänna, kuda kõige paremast asja tallitada ja metsawahhiga weel sõbraks saada. „Kawalus wõidab rumaluse, tarkust ei ole jenna juurde waja, mina tahan kawalusega metsawahhi wõita ja sellega alustan warsti.” Kristjanile tuli mõisa opman wastu. Kristjan teretas alandlikult. Opman küsis: „Kust nüüd Kristjanike tuled?”

„Kuda näete mõisast”, ütles Kristjan.

„Kuda kohtu asjad läksiwad ka? Härrake oli wist üsna pahane, ja ja, ta ütles minule, et sinu kondrahikese pian walmis tegema ja sinule Saakupi päewal ütlemata, et tulewal fewadel uue jaad. Muudu jäeb kõik wana wiisi, kui mõned sõnnikuwedu päewakeised tahab härra juurde lihada. Kui Saakupi päewal oleme kondrahi läbi waadanud, siis tead ka ja pead ka ütlemata, kas tahad talu weel edasi pidada, wõi ära anda. Sumalaga.”

See oli uus Hiupi sõnum. Wana kondraht oli kibe küll, aga uus sidus wist kõri kinni.

„Gesti rahwas, ja oled linnu kombel lendaja ja rändaja, ju põhi on sinu jalge alt kadunud,” ohkas Kristjan.

Kristjan jõudis jenna kohta, kus tee metsawahhile pööris. „Kas pian täna jenna minema, wõi mitte? Ei, täna ei kõlba, aga ma ootan aega ja siis tahan mina oma waenlast ta oma pehast ülesse otsida, aga enne tõmban noota ta ümber; nõnda, jah, nõnda lähed ta minu wõrku ja mina teen temaga, mis mina tahan. Kihla tahaks mina wedada, et ta oma tüdart ilma keelmata minule annab ja ei ilmaški enam minu peale kaebama ei jookse. Aga nüüd koju ja raha teenima. Rahaga on midagi nende päewades teha. Rahaga olen mina elus, aga rahata seisaks surm suu ääres. Üksinda raha abiga wõin mina ennast kõigist waenlastest lunastada ja omad jalad oma tuas ja oma

maa peale toetada. Kõrtsi, jää sina minul tundmata koda, wiin minul maitsmata, aga anna Sumal kätele jõudu, peale tarkust, siis läheb kõik hästi korda. Raha wõdeleb igal pool ümber, mõistlik korjab teda ülesse, aga mõistmata lükkab ja tallab tema otsas ja kiskendab pealegi: Ma olen waene! ja ei oska teda ülesse wõtta. Mu süda ei pia ta külge sugugi kinni kaswama ja minu Sumalaks ei tohi Mammun saada, aga minu peastjaks wõib ta saada. Leenul jääb õigus, kui ta ütles: Osta koht ära! Minul ei ole weel rublatki selle jaoks, aga kes südamest püüab, kül see ka saab ja Sumal tuleb wõitlejalle abiks. Sõimaku mind kes tahab ahneks ehk ihnuseks, aga tänasest päewast on minu ülem mure rahakorjamine. Aga mis läbi wõin mina raha korjata? Üksinda töö ja sugu kauplemise läbi.*

Kristjan tõttas koju; esimene töö oli kõik oma maja olekut läbi waadata, kas ehk kuskilt raha ei wõiks teenida, ja waata, ta leidis mõnda. Kartohwliid oli temal enam, kui talu tarwituseks waja läks, ta müis üle aru jau ära ja sai 25 rubla. Wilja, iseäranis odre, oli ka enam, ta müis jälle ära ja sai 20 rubla. Ühe lehmamullika ka 15 rubla eest; 60 rubla oli taskus. Rent oli fewade maksetud, seepärast pani ta 50 rubla intressi kandma. Kes kopikat ei korja, see rublat ei saa, ütles wana sõna ja seda hoidis Kristjan silmade ees. Saanipäewa ees oli sugu tööde wahet. Kristjan wedas oma hobustega kaupmehe Peterjonile raudkiwa neli süllda, sai iga süllda wedu eest kolm rubla; puhastas oma põldu ja teenis jälle 12 rubla. Suwe töö oli raske, ta wõttis päiwilisi, tegi oma heina ruttu ära, nuumas mõisast 50 saadu alla heinamaad ja tegi ära, kust ta 25 saatu omale heinu sai, mis jälle oma 30 rubla sisse tõi. Sügise tuli kõige suurem saamine. Linapõld oli õnnistanud, linad heas hinnas. Kristjan müis kolm kaalu linu ära ja sai 200 rubla; 150 rubla läks rendiks ja 50 rubla wõis ta jälle intressi peale panna. Talw tuli kätte, Leenu sõna, kauplemine annab raha, mõlkus ta meeles. Ta ostis seepi, kausisfid, mõned wärwid ja läks räbalit korjama ja waata, kahe kuuga oli tema jälle sada rubla teeninud. Ühe aastaga oli tema 200 rubla intressi peale pannud, mis oma 10 rubla kantswad, aga selle rahaga ei wõinud weel kohta ära osta.

Türi päew tuli kätte ja mõisas ootas Kristjanit uus kon- draht, see iga Gesti põllumehe kõige suurem ristja rahwa kamitsas pidaja. Kirju oli ta küllalt. Raha ja päiwi nõueti. Kül pakkus

Kristjan raha, aga seda ei wõetud kuulda, waid ta pidi oma nime alla kirjutama ja teda tahtmata wastu wõtma, sest kuhu pidi tema hulkuma minema? Peale kondrahi alla kirjutust palus ta weel härraga paar sõna rääkida. Härra kuulis tema palwet ja Kristjan küsis kohta osta ja tema hindu.

Mõisa härra oli ime lahke ja ütles: „Sinu koht on 50 taadrit juur, kui sina 100 rubla taadri pealt maksad, siis wõid osta. 100 rubla piad käeraha maksma ja kui kondraht ülemas kohtus kinnitud on, siis kohe tuhat rubla wälja maksma.

„Seda ei jõua mina weel mitte“, ütles Kristjan, „aga kui Sumal terwist annab, siis tahan nii pea kui jõudu on, seda ära osta.“

Kristjan läks koju, kondraht oli küll kibe, aga ta tahtis Sumala peale lootes ometigi õnne temaga katsuda.

Jätame teda raha korjamisele ja vaatame mõnda muu kohta, mis tarwisti näha tahab.

III.

Lahwardi talust kuus wersta lõuna poole seisis Rõrdi talu. Rõrdi Andres oli wanast ajast kuulus rikas peremees ja metsawahi Tõmmu kõige suurem sõber. Rõrdi Andresel oli üks ainukene poeg, kes isa surma järele lõi tema warandust päris. Saul, nõnda oli poja nimi, oli priske lopsaka kasuga mees, aga töö juures esimene wõrke lõng. Oma juud mõistis ta küllalti külla kõrdsis laiutada, aga käed ei teinud kärpse pesagi walmis.

Saul oli üle kahetümme aastaseks meheks kaswanud ja isa tahtis temale naist kosima hakata. Suba ammugi oli Andres Tõmmu tütre peale silma wisanud ja teda oma pojale mitmelt poolt ette maalinud. Saul ja Leenu pidiwad mees ja naine saama, see seisis nii kindlasti Andresse ja Tõmmu südames, kui Amen jutluse otfas. Ja mis seisis siis põigiti nende ees? Mitte midagi. Andres oli oma naisega selles nõuus, Tõmm omaga ka, ja noor Saul liibitses tihti Leenu ümber ja nimetas teda pruudike. — Rõrdi Andres oli kiriku-mõisa peremees, kus rent ei tõusnud,

ega peremeest majast wälja ei ajanud, mis siis wiga? Kui Andressel ratta-puid ehk muud tarbepuid waja oli, siis sõitis ta Tõmmule pudeli napsiga külaliseks ja pööris koormaga tagasi; see oli siis sõbrade kaup ja kui talwel metsa isandal ole puudus juhtus olema, tegi Tõmm nõndasama ja see oli naabrite asi. Kolm aastat Kristjani kondrahi alla kirjutamisest arwata, ühel sügisel, istusiwad Andres ja Tõmm jälle wiinapuudeli juures ja rüüpasiwad aeg ajalt märjusest. Kartohwli kallis wesi peastis keelepaelad lahti ja jutt jookkis mis soras. Andres kiitis oma poega ja Tõmm oma tütar. Wiimaks ütles Andres:

„See talw saame rõõmsad pulmad, minu poeg on 25 ja minu tütar 20 aastane, nüüd laseme neid paari minna, eks ole tõsi?“

„Ja muidugi!“

Räed löödi kokku ja pandiks kallati klaas wiina peale. — Anna Zumal armastuse sidemelle kõwadust, mis isad laste asemel punusiwad. Kus oliwad aga lapsed ise? Saul istus küla kõrdsis ja luges wanapagana piiblit ja Leenu tallitas majatallitust.

„Kuule Andres, sina wõiksid oma poja minule koduwäimeheks anda; poega minul ei ole, ja minu teinepool jääks üsna ilma toeta, kui mina tütre talwel ära minna laseks“, ütles Tõmm.

„Seesama lugu on ka minul“, wastas Andres, „aga kõige parem oleks, kui meie lapsed peale laulatust aasta minul ja teise sinul oleksiwad.“

Leenu astus tuppa, kandis üht wäga kenasti tehtud kasti käre otjas ja ütles:

„Armas isa, näe mis õnn minul täna on olnud. Üks tundmata mees andis seda kasti minule ära ja siin seisab kiri, kus teda minule kingitakse. Wäga ilus töö, waat kui puhtaste poleeritud. Suba ammugi olen niisugust rätikasti endalle himustanud ja nüüd kogemata saanud.“

Andres waatas tööd ja ütles tasakesi Tõmmule: „Wist on minu poeg seda teha lasknud.“

„Wõib olla, aga eks kirjas seisa saatja nimi ülewel. Leenu! näita kiri siia.“

Tõmm wöttis kirja ja luges:

Kõige auustuse vääriiline metsawahi õis!

Urge pange pahaks, kui oma weikse andega Teid sugu tahab rõõmustada. Pidage tööd minu mälestuseks.

Teid auustaja —

„Weel taga õelam, ei nime ega elukohta, ei kuupäewa, ei mitte midagi. — Kes on see tundmata auustaja, Leenu?“

Leenu lõi filmid maha ja ütles: „Si mina tea.“

„See on Sauli tegu“, ütles Andres.

„Wii temale palju terwisid, aga töö on väga ilus.“

Andres tuius koju poole ja Tõmm waatas tema järele; korraka nägi tema Metsa Kristjanit oma poole tulewat. Teda ei olnud ta enam kolmel aastal filmaga näinud ja nüüd tuleb otse majasse.

Kristjan astus tugewa sammudega tema poole, teretas auupakklikult ja ajas ühest ja teisest asjast sugu juttu, tõmbas figaripaki karmanist wälja ja pakkus Tõmmule. Tõmm wõttis ühe, pani põlema ja ütles:

„Aga mis hea sort.“

„Käisin hilja aegu linnas oma kondrahti kinnitamas ja raha maksmas, ja ostsin siis paari pakki.“

„Mis kondrahti?“

„Dma talu kondrahti; wist olete juba kuulnud, et mina Lahwardi talu ära olen ostnud.“

„Tule Sumal appi, ei weel sugugi; aga kust nii palju raha said?“

„Olen korjanud ja kokku hoidnud, tööd teinud ja waewa näinud, kui nii kaugele sain. Tasa ei ole maja weel mitte, aga wõib ehk mõne aasta pärast saada. Mõisa härra käskis mind teie juurde tulla, et tulewal reedel minu majasse tuleksite, kus härra ja metsaherra ka siis on, kus minule üks tükk metsa weel juurde saab antama. Olge siis nõnda head tulema ja minu wõeras sugu olema. Teie olete minu naabri mees ja arwan, et minuga hästi saate elama. Dma esimeseks sõbruse märgiks kingin teile siin ühe kasti figarisi.“

Tõmm oli maias figarite peale, kui kits soola peale.

„Täna, täna“, kargas ta tupp. „Leenu, Leenu! Metsa Kristjan on oma talukohta ära ostnud! ta on praegu õues ja kinkis minule ühe kasti figarisi. Haiti! nüüd saab jälle head suitsu!“

Veenu kargas tuast hoovi peale, arglikult astus ta eemalle, aga juba oli Kristjan teda näinud, kes temale vastu tõttas ja armjaste teretas.

Veenu ütles: „Armas kooliwend, kuda isa ütles, oled sina nüüd oma peremees, Sumal antku sinule head õnne omas tuas oma luba järele targaste elada. Tänan ka südamest weikse fasti eest.“

Pisarad tilkusiwad Veenu palgid mööda ja ta süda tundis lõpmata rõõmu, waba mehe kätt omas käes hoides. Üks sõna Kristjani suust ja Veenu oleks ta kaela kukkunud, aga Kristjan ei tahtnud seda weel teha, ta jurus neitsi kätt ja ütles: „Wõta heaks, kül warsi saame üksteist jälle näha.“ Veenu jooksis aita, aga waatas mitu korda tee peal tagasi. Uidas aga palus ta silma weega Sumalat, Kristjanit ja ei kedagi muud temale meheks anda.

Tõmm tuli jälle wälja ja ajas lõbusasti juttu, wiin oli kõik waenu kautanud ja sigari suits ennemuinasid asju tuulde keerutanud. Kristjan jättis jumalaga ja tõttas koju poole.

Shtul istus metsaisand Tõmm oma ahju ääres ja suitsetas kallist sigarit. „Oh kui hea ja magusa lõhnaga, otsegu mee Leib. Noh, Kristjan teab, kus ta rauda taob. Ma tahan temale ilusa tüki metsa soowida, sigari fast piab mõisa härra kotist wälja kukkuma, aga kust on tema nõnda lühikese ajaga raha saanud? mina ei ole temast midagi peale weikse pahanduse kuulnud. Oleks parem olnud, et tema peale sugugi ei oleks kaewanud, nüüd saab ta ometigi kõigest orjusest lahti ja on priim mees, kui mina. Saul on rikka mehe poeg ja saab sel talwel minu wäimeheks; kui meie Andresfega raha kokku lööme, siis ostame wist palju suurema koha ja siis õisja pulmad! Kui lastele kosti läheme, siis seisame ka oma maa peal ja kui Andresfega wanaks jääme, eks nemad siis meile ulualust ei luba ja raha saab meil nii palju ikka olema, et pudel napsi kokku juua wõime. Edu ja Veenu, mis arwate tulewal talwel pulmadest?“

„Kes hakkab pulmi tegema?“ küsis Veenu kartelt.

„Kes hakkab pulmi tegema? Kes? Mina metsawahht Tõmm hakkab pulmi pidama. Sina, tütar, oled 20 aastat wana ja piad tanu alla saama“, ütles Tõmm tõsiselt.

„Zäta sonimine teiseks korra“, wastas Edu, „täna on sinul sugu raske pea ja ei tea, mis suust wälja lobised.“

„Mina tean, mis mina lobisen, tulewal talwel saab pulmi ja weel minu majas. Veenu, katsu weime-kast täis koguda.“

„Iha, jäta naljatamine teiseks korraks, minul ei ole weel ühtigi peigmeest, kes laiska metsawahi tütar siis liigutab?“ ütles Veenu naerdes.

„Weel taga öelam, sina piad laisk olema, kes on seda julgenud oma huulte üle sõnada? Kuule siis, sinul on peigmees kui osi, tugew kui tamme tüwi, punane kui päike, rikas kui kuld=onu ja armastab sind kui kärjemett; muidu ei oleks tema sinule täna pruudi ehte kasti kingituseks saanud. Iraga on kaup küps, küllap poeg pea ise asja diendama tuleb. Müid eht saad juba aru, kes ju tulewane pea on,“ sonis Tõmm.

„Armas isa, jäta naljatamine maha ja heida puhkama; sinu pea on täna sugu raske, seepärast kõiksugused tuulest wõetud pulma lood keerlemas“, ütles tütar paludes.

„Minu pea ei ole täna sugugi segane ja sinust saab tulewal talwel kõrdi perenaine; wana kõrt on minu südame söber ja noor kõrt saab sinu mehiks!“

Siin lõi Tõmm rusikaga mööda lauda, et tuba wärikses ja wahtis suuril silmil Veenu otsa.

Kahwatand ja wäristes seisis Veenu oma isa ees, kelle sõnad tõtt kuulutatiwad ja ütles tõsihealega pool naerul: „Armas isa, jäta täna õhtu kõrt kõrdiks ja pudru pudruks, minust ei saa kõrdi ega pudru wormi, need mehed mõistawad üffinda wiina wormiga ümber käia, aga mitte metsawahi Leenuga.“ Kende sõnadega tõttas ta kambri.

„Mis sa täna õhtu ometigi arwad?“ ütles Edu pahaselt, „nüüd oled meie nõuu awaldanud ja sellega pang wett tulepaja alla kallanud. Leenul näitab Saul hoopis wastu meelt olema. Ühel päewal rääkisin temaga sugu suud mööda Saulist ja ta ütles teda lahekoera olema.“

„Mis, mis, mis lahekoer? Misjuguist lahekoera siis tema tahab? Mis, mis?“

„Jää nüüd wanamees rahule ja mine magama, aga oma ainsama lapse und oled sina oma lobisemisega ära peletanud.“

„Lähme siis magama, aga Sauli naiseks piad Veenu saama ja meie ostame Andrefega neile tubli koha.“

Tõmm tuikus sängi, aga Veenu nuttis kibedasti ja ütles: „Iha tahab mind joodikulle, kaardimängijalle, öösi ümber hulku-

jalle kaubelda. Oh isa, sa ei tea, mis sina täna kõnelesid; anna Sumal seda sinule andeks ja paranda su mõtlemist, — ma tahan selle vastu seista, surmani võidelda; Saul ei tohi minu ligi astuda, kui tema kümme kord veel ilusam ja rikkam oleks. Ma olen tema rumaluse üle tihti naernud ja nalja teinud ja minu isa armas seda armastuseks. Tagane Saul ja otsi endalle naist, kust tahad ja kellega sina juba mõnda ööd armastusest kaisutanud oled; mind aga jäta nägemata, minur kätt puutumata. Isa, sinu silmad on nüüd pimedad, aga ehk tuleb aeg, millal sa paremad mõtted saad. Raitse Sina mind, armas taewane isa, õnnetuse eest."

„Ema Edu tuli tütre juurde ja leidis teda nutmast. Leenu langes ema kaela ja palus: „Armas ema, kallis ema, sa oled jo minu lihane ema ja ükskord ka noor olnud ja armastanud, kaitse mind isa ja Sauli eest!"

„Ära nüüd tütar nõnda meeletu ole. Isa on täna sugu peast segane ja lobises wälja, kellega aega veel küllalt oli ja Saul on jo tõesti sinu wääriline mees ja meie näeks hea meelega, et teist mees ja naine saaks."

„Oh ema, armas ema, ära nimeta enam Sauli nime, temale mina eladeski ei lähe, kui teie mind ka raudahelas laulatusele sunniks."

„Sa ometigi piad sina minema, sec on isa tahtmine ja minu soovimine ja isa ja Andres ostawad teile päris-koha, siis wõite elada, kui linnukejed paradisis", wastas ema tasajelt.

„Kui nemad minule terve taewa ostaksiwad, jään mina Sauli vastu tundmataks, ehk teie wiite mind enne pulmi pulma ehtes kalmu aeda. — Kannatage weel sugu, ja minu jagu tuleb ka, ja siis antke oma õnnistust jenna juurde."

„Mis siis Saulil wiga on?"

„Saul on päris kelm ja päewawaras, öösil nahkhiire kombel lendaja, pühapäewal päris püha Jüri kutsikas," wastas Leenu. — „Ema, mu süda tahab lõhkeda, kui mina Sauli peale mõtlen," ütles Leenu nuttes.

„Aga kellele tahad sina siis minna?"

„Armas ema, kannatage weel sugu, ka minu jagu tuleb ilma kutsumata majasse, ja siis laske mind minna ja ärge keelge mitte, ma olen temaga siis õnnelik, aga teie Sauliga igawesti õnnetu."

„Aga miks oled ja täna Sauli kasti nõnda hea meelega wastu wõtnud? Sellega oled juba ühe sõrme temale kinkinud.“

„Sauli käest? Ei ema! Saul ei oska niisugust kasti neitsille kinkida, tema ehk püherdab ennast täna kõrdsi mudas, ja mängib unes kaartisid ja lähleb siis mööda küla hulkuma, aga minu kasti ei tea tema mitte midagi. Kül kasti kinkija ka kord kasti järele tuleb ja kasti kõige tema saajaga metsawahilt ära weab. Mina ei tunne teda weel mitte, aga ta tuleb, usu jeda, ema.“

„Smeline tütar, sa ei taha oma õnne otsast kinni hakata; kui aga meie kasti kinkijaga sugugi rahul ei ole ja sina otse õnnetuse sisse jooksed, mis piame siis tegema?“

„Teie saate rahul olema, usu ema; iheäraniš sina saad röömu pärast hüppama, seepärast aita mind Saulist lahti saada ja pööra isa meelt teise tuulele,“ wastas tütar ja mušutas ema käsi.

„Kes on siis sinu kasti kinkija?“ küšis ema.

„Teda ei tunne mina weel mitte, aga ta saab minu ja teie meele järele olema.“

„Mina parem magama,“ ütles ema, „sina näitat sugu peast jamps olema. Tuntud fullatüki lükkad enesešt ära ja hoiad tundmatašt nullatükist kinni — wiimati ei saa kulda ega mulda külje sojenduseks.“

„Kaitse mind aga, armas ema, Sauli eest, muud mina šinult ei palu.“

Ema läks magama, aga Leenu waewas ennast weel kaua, kunni ka une kuub tema šilmad kinni šurus. —

Kus oli aga niid peigmees Saul?

Tema šoris kaardi lehti küla kõrdšis ja jõi pudel rummi oma šöbradega šenna juurde, ega mõelnud ei Leenu ega Špu peale, ehk kül mõlemad ennast tema pärast waewasiwad.

Kešš ööšil tönšis ta ülesše, wiškas kaardid laua peale, kratšis fullatagušt ja ütles: „Täna õhtu olen wiis rubla kaustanud, kül teine kord jälle tagasi wöidan.“

Tema tuigerdas koju poole. Tee peal aga nõrkesiwad jalad ära ja kraaw laišutas teda armsasti, kus kunni hommikuni wäšimust wälja puhkas. Kõju tulles šai ta isa käest kül häšti tõrelda, aga Saul ei lausunud šönagi wastu ja tuigerdas tööle. Ema Špp palus šhada, kunni šee müramiše maha jättis, ja lõuna ajal oliwad kõil jälle wanas headuses ja ühešuguses peawalus.

Beel selfamal õhtul kutsus Andres oma poega Sauli enese juurde ja ütles: „Sina piad tulewal talwel eneselle naise wõtma, sedawiisi ei lähe elu enam korda; sa hulgud ümber, jood ja sööd meie waranduse nahka ja ei hooli meie ega omast elust. Naismehel tuleb oma hool ja mure, kes teda maailma laanest tagasi hoiab. Poisimees hulgub, kui kuri huut mööda ilma ja ei hooli ühegi warast ega auust. Sinu tulewane naine saab metsawahi Leenu olema, kellele ja eila kena kasti kingituseks oled saanud.“

„Mina ei ole ühtegi kasti metsawahile saanud, aga tema tütar on kena inimene ja wõib minugi pärast minu naiseks saada,“ jonis Saul.

„See on kena, meie oleme eila kaubad kõwaks teinud ja enne Dõulupühi läheme wiisipärast kosja; aga sina piad Leenu wastu nüüd hästi libe olema ja temale mõne weikse kingituse tegema,“ ütles Andres.

„Kül mina olen, ja eks ma siis tee, aga mina ei tea mis kingima pian.“

„Paar ilusaid rätikuid ja põll on esite küllalt.“

„Kül mina tahan teie tahtmist täita!“ ütles Saul haigutades ja astus kambriist wälja, iseeneses aga mõtles tema: „Nüüd panewad mind wägisi naist wõtma, aga Leenu on rammus tükk ja muidu nopib teda mõni muu ära. Isa on jutud kokku ajanud, nüüd wõin ilma kartmata tema ligi astuda; aittumal, kui hiir ilma waewata kassi suhu jookseb. No eks ta rikaste juures ifka nõnda ole ja minu isa on jo rikas mees.“

IV.

Sahwardi Kristjan oli nüüd ennast, enese tahtmist ja oma maja wangi ja sulase põlwest raha abiga lunastanud; nüüd wõis ta tööle hakata, mis ta tegi, tegi ta nüüd eneselle. Maja rent ei tõusnud nüüd enam maja kasuliku olekuga, nüüd wõis ta kirwest ja hõowlit, lubja labidat haljastada ja maja tõesti inimese elumajaks ümber muuta. „Koh, kas meie majad siis inimese elumajad ei ole?“ küsib mõni rentperemees. Siis wästan

otse julgesti: „Niipalju kui mina Tartu, Wõru, Tallinna ja Pärnu ümberkautsed maad läbi käinud olen ja nii mitme rentperemehe juures mina ööforterit ja leiba wõtnud olen, öiget inimese elumaja mina weel teie juures näinud ei ole, küll aga mõne pärisperemehe juures Willandi ümberkaudu. Sügawama järelekuulamise järele on minule ühte ja sedasama laulu lauldud: „Kellele meie teeme? Kellele meie ehitame? Meie käed on lühikese aja kontraktidega kinni siutud.“ Ja see on tõesti tõsi ja teie wäga õigus. Meie rahwa majad on enamist weel orjalaste onnid ja jääwad nii kaua, kui terwe maa raha abiga orjapõlwest lunastud on. Armuline keiser on meie elu küll wangi ja ahelatest lunastanud, aga maapind on ahelasse jäänud ja wõib üksi finda raha abiga lunastud saada.

Mida enam Cesti rahwas talu ja mõisa kohte ära ostab, seda suuremaks kaswab tema wõimus maapinna poolt ja mida enam ta oma poegi ja tütrid suuremais koolides koolitab, seda enam langewad rumaluse ahelad meie waimu ümbert. Seepärast edasi, edasi tugewas sammus, maapinna ostmises ja koolitamises!

Lahwardi Kristjan oli kaksikümment wiis aastat wana. Tugew keha-jõud paistis igalt poolt wälja, nägu punetas terwest werest. Temal oli õnn olnud lühikese ajaga oma maja lunastada ja nüüd wõis ta tööle hakata.

Dma kambri otsa lõune poole külge rajas ta paraja õunapuuga aja, istutas weel sügisel kaksikümment õunapuud ridasse senna sisse ja palju marjapuid ja tegi warwast aja ümber. Dma õue jagas ta nõnda sisse, et loomad elumaja ette enam ei saanud, ja istutas mitmed wahtra- ja jalaka-puud senna ümber. Dma elumaja tuuga ei wõinud tema ühtegi teha, aga kambri tua kõrwas wõttis ta käsile. Ta tahutas seinad seest poolt sugu filedaks, lõi neid puupuradega ära, tegi neid lubjaga filedaks ja wiimaks walgeks. Kambri pöwanda lõi ta laudadest alla ja tegi lauad nii filedaks, et neid märja lapiga kord kuus pesta wõis. Kõige suuremaks waenlaseks oli Kristjanil suits. Majal ei olnud korni, suits tungis igale poole ja oli silmadele ja kopsule kahjulik. Ka selle wastu leidis ta abi. Ta tiskus wana ahju maha, ostis mõisa herra käest telliskivi ja tegi oma targema nõuu järele pisema, aga ka kümme kord soendawa ahju sisse ja ahju kõrwa weikse koha, kuhu ta kaks pada sisse müüris, kust jälle lõõrid kambri käiswad, mis seda täiesti

wähe puiega soendasiwad. Kii palus teda ema, mitte nii palju uuendada, aga Kristjan wastas: „Emake, nüid on meil oma tuba ja oma lüba ja wõime ka furd paremat elu alustada.“ Kii suits läks suitsu toru läbi majast wälja. Mardipäewaks oli töö walmis ja wana emakene löi iga päew käsi kofku ja ütles: „Aga mis lõbus, mis hea. Kui isa hauast täna tagasi tuleks, ei tunneks tema oma maja enam. Tema külmetas ennast tihti kasuka sees ja nüid oleme särigi wäel ja soe weel üle liiga; aga wist nüid tood nooriku majasse. Mina olen wana ja et jõua enam talu tallituse eestwedaja olla; aga too, armas poeg, üks niisugune inimene, kes minuga hästi lepib, siis saame õnneliku elu weel elama.“

„Saab näha, mis talw toob,“ ütles Kristjan, „aga tööd on minul küllalt olnud ja saab weel olema, sest waata ema, meil ei ole weel ühte õiget lauda ega tooli, ei sänngi ega sängi kotti, need asjad tulewad weel muretseda ja et mina soja walge afnatega kambri olen saanud, tahan weel enne jõulu ka seeftpidise oleku eest muretseda; sellepärast on mu isa mind puutööd tegema õpetanud, et mina nüid seda oma kasuks tarwitada wöin.“

„See poeg kuda tunned, aga mõtle ka selle peale, et meil weel palju wõlga on; tuhat rubla ei ole nalja asi.“

„Seda ma tean, armas emakene, aga kui Sumal õnnistab, saab tema omal ajal maksetud; ja tead emakene, et mina nelja aasta eest wähega peale hakkasin ja nüid mõne nädala eest 1000 rubla wälja maksin ja 200 weel meil tagawaraks on. Sumala õnnistus on minu ettewõtmise juures olnud ja kõige enam on see aitanud, et minu omast koolmeistrift mõtlejaks inimeseks olen kaswatud. Nii tõesti ema, kui minu nimi Kristjan on, tahan seda temale tegudes weel tasuda ja kui mind kuhugi walla ametisse piaks kutsutama, et minul sõna maksude juurde on öölda, siis tahan ka tema palga eest muretseda. Üks inimene wöib palju teha, kui ta aga tahab.“

„Poeg, ära aga nüid uhkeks saa ja oma tarkuse peale toeta, muidu sigitad endalle palju waenlasti, kes sinule enam kurja, kui head wöiwad teha.“

„Uhfus tuleb rumalusest, aga tarkuse peale pian mina toetama, muidu walitseks jo rumalus tarkuse üle ja iga waenlane ei ole mitte kurjategija, waid tihti heategija. Waenlastega on mõnikord lõbusam elada, kui salaliku sõbradega.“

„Baata ette, mu poeg, muud mina ei soovi.“

„Muidugi, armas ema! Ettevaatamine on peaaegu elus ja pea pidamine tema kroon; neis asjus on minul siitamaani asi korda läinud, aga saab näha, mis tulevik toob. Sina ütlesid, et pian naist võtma. Kui mina naise võtan, siis on mõtte rada kahe vahel jagada ja mitu korda piab mees siis naise tahtmise järele tantsima.“

„See on tõsi, aga kui sina hea naise saad, siis 'pole sul selle poolt suurt waewa karta.“

„Bäga tõsi, armas ema, aga häid perenaisi on väga arva leida; puhtast harimata naist ei tahaks mina sugugi võtta ja pool harituide hulgas on palju haganaid; täitsa haritud minu sugune ei saa, ega kannu minu koht ülewel; sa näed ema, et minul selle poolt kõige kitsam lugu kätte tuleb. Ühe peale olen tihti mõelnud, aga seal saavad wanemad tõesti vastu olema; ometigi õnne pian mina katsuma.“

„Keda sa arwad, poeg, kas võin ka teada?“

„Sinu ees, ema, ei ole minul ühtegi saladust. Metsawahi Leenu olen arwanud.“

„Metsawahi Leenu? Poeg, see tüdruk on kulda väärt, aga ta isa oli minu mehe täis waenlane ja nülgis kaks korda tema nahka ilma süita kombel. Leenu on tuline töö inimene ja minu võrt haritud, aga ma arwan, wanemad saavad kõigest jõuust teie vastu panema, ja kus nende õnnistus puudub, läheb abielu luhta. Metsawahi Leenu vastu ei ole minul ühtegi ütlemist, võid kord õnne katsuda — aga kus jääb Kõrdi Saul? Kuulsin minewal pühalt kirikus, et piab juba tema mõrvoja olema.“

„See ei ole õige“, ütles Kristjan püsti karates, „Sauli ja Leenu vahel seisab tugev müür ja see ei anna nii pea maha kiskuda ja see on: Sauli wiina himu ja kaardi mängimine ning tema rumalus.“

„Võib olla, aga wanal Kõrdil on sugu raha ja see on metsawahi kõige ülem armastus.“

Ema ja poeg lahkusiwad ühest, aga Kristjanil oli tuli korraga tahtus.

Leenu Sauli mõrvoja? See ajas une filmist ja kõitis käded töö juures kammitsasse. „Kuda saan mina Leenuga kokku? Kus võin temaga juttu puhuda? Kuda tõmban wanemate

füdamed oma külge?" Need küsimised täitsivad nüüd Kristjani südant. „Pian mina Leenule kirjutama? Mina katsun kiriku teel õnne. Rahju, et mina minewal suwel seda ei teinud, kus Leenuga kaks korda koos olin, aga õnne pian mina katsuma, muidu lendab lind pejast ja minule jääb järele wahtimine.“

Znimene mõtleb ja soowib, aga Zumal saadab ta teed korda. Laupäewa keskhommiiku ajal tuli metsawahi Leenu ise Lahwardille ja otse ükspäini. Kui laps oli ta mitu korda siin käinud, aga nüüd juba kümme aastat mitte korda. Temal oli kanga suga waja. Seda oli ta mitmest kohast kuulunud, aga mitte saanud, wiimaks oli ta oma lubaga Lahwardi perenaise käest paluma tõtamud. Wana ema wõttis teda wäga auufaste wastu, rääkis kõigest maja tallitusest, näitas oma maja olekut ja kütis oma poega kõigis töodes. Kristjan ise oli metsas, aga ema mõistis Leenu t nõnda kaua kinni pidada, kumni ta koju tuli. Argligult ja wäristes teretas Kristjan Leenu ja see märkas kohe, kust poolt tuul puhkus. Negamööda näitas Kristjan kõik oma uuen-
dusi ja küsis, kuda see Leenule kõlbada.

„Sa elad, kooliwend, kui pool mõisa majas, eladeski ei oleks ma mõelda wõinud, et sa seda kambrit nii osawalt ehitad.“

„Aga las' weel mu toolid, lauad, kapid, fängid walmis saada, siis piaks sa mu maja nägema,“ ütles Kristjan.

„Kust mina seda enam näha saan. See on ehk esimene ja wiimne kord minul siin majas käia.“

Sina puges tuppä. Kristjan oli Leenuga üksi.

„Nüüd, ehk ei eladeski,“ mõtles Kristjan, hakkas Leenu käest kinni ja ütles: „Kallis Leenu,“ — ta heal wärises ja käsi nõndasama — „kõik seda maja ja mis minul maa peal on, tahaks mina üksinda sinuga jagada, ma olen lapse põlwest sind meeles kannud, mis arwad sina senna juurde?“

Leenu seisib wagusti, aga ta wärises. „Kristjan, mõtle mis sina räägid. Sina pärisperemees, ja mina palja metsa-
wahi tütar.“

Kristjan tõmbas Leenu wastu rindu, surus magusa musu ta huulte peale, mis Leenu sugu wastu tõrkumiselega teha lastis, ja ütles: „Leenu, täna ütles Zumala ees, kas tahad minu abi-
kaasaks saada, minuga kõik jagada, mis elu ette toob, anna wastust.“

„Tah, Kristjan,“ ütles Leenu julgesti, „ma olen sind ikka südames kannud, aga mu isa ja sinu ema saavad selle vastu furmani seisma.“

„Minu ema mitte, usu seda Leenu!“

Wana ema astus kambri, Kristjan tõmbas Leenu, kes kui küps wäht seisis, ema poole ja ütles: „Ema, siin on minu tulewane abikaasa, mu nüidne mõrsja, kelle pärast ma ööd ja päewad tööd teinud ja waewa olen näinud, minule on ta Sumala filma all siin lubanud minu mõrsja olla, ta kardab aga, et sina selle vastu oled.“

Wana ema wöttis Leenu ümbert kinni, andis temale suud ja ütles: „Dere tulemast, mu tütar; Sumola õnnistus olgu teiega.“ Ka Leenu furus wana emat vastu rindu ja nuttis kui laps. Glades ei oleks ta mõelnud, et ta täna mõrsjaks saab ja weel prii mehele. Ta süda tundis rõõmu ja oleks lõhki karanud, nõndasama ka Kristjanil. Kena walge linaga kaetud laua peal seisis warsti söök ja kõik kolm istusiwad seal ümber ja Sumala inglid laulsiwad wist: Ja rahu maa peal!

„Suwiste pühade ajal piame pulmad, kui Sumal iga õnnetuse eest hoiab. Senni kaua tahan mina oma maja täiesti korda seada ja siis astu minu pea krooniks seie sisse.“

„Ja mina tahan kõik teha, et ta iludus weel enam õelitseb,“ ütles Leenu, „aga kõige õelam on meil, minu isat ära wõita; tema tahab mind Kõrdi Saullile naiseks anda, keda ma filma otjas ei falli, aga katsume õnne. — Tulewane talw saab palju kannatust minu peale tooma ja suurt wõitlemist, aga ole julge Kristjan, sinuga Lahwardil õnnelik, ehk sinuta kalmu künkas magades, — see seisab kindlaste mu sees.“

Noored rahwas lubasiwad asju salajas hoida, kunni pulmadeni ja Leenu lahkus rõõmsas meeles. Tee peal mõtles ta ikka: „Ma olen täna kosjas käinud ja olen mõrsjaks saanud, kes seda enne kuulnud; aga kuida wõidan oma isa?“

Koju tulles tuli isa vastu ja ütles: „Kus sina täna õmetigi ümber ajad? Tahtsin juba sind otsima tulla. Kust said kanga sua?“

„Lahwardilt,“ wastas Leenu.

„Ega sa hull ole,“ küsis isa, „sina käisid Lahwardil.“

„Kas see siis nii ime asi on?“ küsis tütar, „Lahwardi ema on esimine lahke inimene ja esimine kangur.“

„Sina käisid Lahwardil ja olid kõige selle aja Lahwardil?“

„Seda, isa, kül mitte, ma käisin mitmes kohas, aga wiimaks ei aidanud nõuu kuhugi, pidin Lahwardilt õnne katsuma.“

„Ja sina said Lahwardilt sua?“

„Just Lahwardilt; nemad on nüüd õnnelikumad inimesed, kui meie, nende kamber sada korda sojem ja puhtam, kui meil ja kui kena ahju ja keetmise koha Kristjan on ehitanud ja kui mõistlikult oma õunapuu aja sisse seadnud, ma ütlen: koolitud mees teeb koolitud töö, ja harimata jääb oma wana sõnniku hauku istuma; ma olen ka lõunat sõõnud Lahwardil ja wäga head, puhta kaetud laua pealt.“

„Ja Kristjan sõi sinuga ühes?“

„Ja muidugi, ta on jo minu kihelkonna kooliwend, kus mõnda korda ühest kaufist sõime ja ühest ämbrist wett jõime; ega see siis ime olnud, kui nüüd kümme aasta pärast seda jälle ford katsufime, ma ütlen: Kristjan on mõistlik mees.“

„Wõtku teid ja teie kihelkonnakooli, ikka wiiskad ja mulle teda nina peale, aga ennem oleks mina julle kümme kanga suga ostinud, kui et ja täna teda Lahwardilt otsima läksid; ma soowiks, et ja sua homme jälle ära saadaks.“

„Seda, armas isa, ei ole waja, kui kangas walmis on, siis saadan teda tänuga ära. Lahwardi ema andis teda wäga hea meelega; mõtle, kui head sigarid Kristjan julle tõi, neil ei näita ühtegi wihawaenu meie wastu olema.“

„Ja sina käisid Lahwardil? Seda ei oleks mina eladeski soowinud ja sinu jalad ei pia senna enam minema.“

„Ära nüüd, armas isa, pahanda; oleks mina seda arwata wõinud, et sina nõnda selle käigi wastu oled, ei oleks mina sinna läinud.“

„See on mõistlik jutt, nüüd mine sauna, ema on juba seal — aga ära enam Lahwardille jookse.“

Leenu läks sauna, ema esimene küsimine oli, kust Leenu kanga sua saanud.

„Lahwardilt,“ oli tütre wastus.

„Senna ei oleks sina mitte minna tarwitanud.“

„Kust pidin siis saama? Üsmaspäewal tahame kangast käärida ja sukka ja niiede panna.“

„Tõsi kül, aga Lahwardi rahwas on meie waenlased.“

"Seda mina sugugi ei usu, nemad wõtsiwad mind ime lah-
kelt wastu!, näitawad oma maja elu korda, söötsiwad mind
auwasti ja ma ütlen dieti, ma ei ole kuskil weel nii lõbusaid
tundisi elu sees inimeste hulgas elanud, kui täna Lahwardil ja
nemad on nüid prii Gesti rahwas."

"Tütar, sa jansid, meie oleme ka niisama priid kui Lah-
wardi rahwas."

"See ei ole tõsi! meil ei ole kāmbla laiuft tükki maapinda,
mis omaks nimetada wõiksite; prii mees prii maa peal on minu
filmist suure auu sees."

"Siis ehk tahaksid Lahwardile weel perenaiseks asuda, kui
Kristjan järele tuleks."

"Jah, tuhat kord ennemalt, kui Rõrdile. Rõrdil ei ole muud
kui suur juu ja lai loba, aga Lahwardi elu korda piaks sina
nägema! Ma ütlen, mitte filmapilku ei mõtleks sina enam, waid
kui Kristjan mind sinu käest endalle naiseks paluks, oleks sa kohe
walmis lubama."

"Sa oled peast jamps, wist on Lahwardi ema sulle nõia
kooki küpsetanud, ja selle läbi sind oma poja külge köitnud."

"Armas ema, nõia koolisid ei oska keegi küpsetada, waid
nõia koogid küpsetakse sõnades ja südames; kus süda südant mag-
neti wäega kokku tõmbab, seal on ka ilma raha ja warata
armastus. Armas ema, sa wõid mind õnnelikuks teha, kui sa
ühe nõia koogi küpsetaksid, mis Rõrdi Sauli meie majast ära
saadaks; seda inimest ei jalli mina oma filma otsas."

"Läheme tua juurde ja jätame lobin maha. Saul ei ole
weel kosjas käinud ja Lahwardi Kristjanille meie sind ei anna,
kui ta ka sada korda rikkam oleks kui Saul."

"Kui teie mind wägisi mehele minema sunnite, siis ütlen
kohe, et mina täna wiimast päewa teie majas olen. Rauba as-
jaks ei tohi teie mind mitte tarwitada."

"Kes sinu käest dieti luba küsib," ütles ema pahaselt, "meie
oleme sinu wanemad ja meie sõna järele piad sina sellele mi-
nema, kellele meie sind paneme. Nõnda laulsin mina ka kord,
aga nüid tänan Jumalat, et metsawahi isanda emand olen. Meil
on leib ja leiwa kõrwane, kui ka raha kopik majas olnud, ja saab
weel olema, kui Jumal kõige õnnetuse eest hoiab ja nõnda on
ka Rõrdil olnud; aga Lahwardil on ennewanast tuline waesus
aset pidanud ja kes teab misugusel kombel Kristjan raha on

lokku ajanud, kellega nüüd koha ostanud; õigusega ei näita see ometigi olema."

"Ära tee, armas ema, pattu niisuguste mõtetega. Kristjan ei ole oma raha mitte warastanud."

"Seda ma just ei usu, aga kawaluslega enda poole riskumine on ka patt ja nüüd on jo maailm väga raiskus, iga üks kiskendab üksinda raha järele ja mõne kümme-kolme rubla eest annab mees ihu ja hinge kuradille, kui ta aga raha kord näha saab." —

Mõlemad naisterahwas läksiwad majasse ja kammisiwad hiuksid, aga teraw ema silm nägi koha, et tütre südames midagi põksus, mis enne seal aset ei olnud leidnud.

"Sa oled ilmrahuta, mu tütar?" küsis ema.

"Jah ilma rahuta, sinu sõnade pärast, tõesti ilma rahuta. Mina ei ole Kristjanist weel kellegi käest paha sõna kuulnud, aga Saulist teab iga laps sada juttu lobiseda, ja suurem jagu neist on õiged. Saul on sada korda maantee kraawis wiina wäsimust wälja puhunud, mitmed kümmed rublad kaardi mängimises kautanud, mitmed ööd küla tüdrukute juures jahti pidanud. Ta söimab ja wannu biga sõna juures — ja sellele tahate teie mind ära müia. Armas ema, sina oled mind waewaga kaswatanud, sinu sõna olen ma kõigis asjus kuulanud, ja nüüd — ja nüüd — nüüd kaupled sina ja isa mind lehmamullika kombel ja tahad wist toop wiina kauba peale."

Ema läks lumi walgeks näust ja tütar nuttis kibedasti, wõttis aga armastusega ema kaelast kinni ja ütles: "Kallis ema, sa wõid mind peasta ja isa südant teise mõttele kända, sinu käes seisab mu õnn ja õnnetus, mitte isa käes. Isal on üks kõik, kes mind kosib, Saul wõi Kristjan, kui mina aga tanu alla saan; armastuse järele küsib tema wähe ja ma olen — ma olen — ma — ma olen jo —"

"Mis oled sinna jo?" küsis ema wäristes.

"Ma olen — oh ema — ära mind enesest ära tõuka — ma olen —"

"Tule Sumal appi! kallis Sumal; mis sul wiga on?"

"Mina olen teie teadmata juba kihlatud mõrfsja — sinu käes, ema, seisab nüüd minu õnn ja õnnetus — ma olen lapsest jaadik Lahwardi Kristjanit armastanud, ja täna olen tema mõrfs-

jaß ilma minu mõtlemata saanud; meie kõige suurem mure on nüüd teid ära võita."

"Tule Sumal appi, aita Sumal! Sa oled peast nõder."

"Hoitku Sumal mind ja iga inimese last selle häda eest, aga mis mina siin Sumala ja sinu ees tunnistan, on tõsi, ja ma ütlen veel üks kord: Ema, sinu käes seisab mu õnn ja õnnetus, täna on mind Lahwardi Kristjan tema tuos, Sumala ja tema ema silma all endalle abikaasaks ja aitajaks palunud ja Sumala nimel olen mina tõutanud tema naiseks saada ehk muidu rahulikult kalmu künkas magada. See lubamine ei ole aga mitte tänasel päeval minu sees häkitselt tõusnud, vaid see on aastate kaupa minu sees idanenud; ma olen Sumalalt Kristjanit endalle meheks palunud ja täna on tema kogemata juhtumise läbi mind naiseks palunud ja ka see ei ole tema sees täna tõusnud, vaid wist aastaid idanenud, muidu ei oleks tema minule nii ilusa kasti kinkinud ja seda kasti on ta oma käega teinud; sinu käes seisab mu õnn ja õnnetus, armas ema, aita isa juures Kristjanit armaks teha ja anna siis minu tänast juhtumist teada."

"Armas tütar, sa jamsid, mine parem magama, homme saad sina wist teist juttu puhkuma."

"Und ei ole mu silmis ja tänasest päewast ei saa minul muud juttu olema, ema, tee oma tüdart õnnelikuks."

Ema läks kambri wälja ja mõtles: Nüüd on asjad koguni raiskus, meie oleme tütre Saulile lubanud ja tütar on ennast Kristjanille kihlanud; tee nüüd mis tahad! Rahju, wäga rahju, et teda täna süga otsima saatsin, aga ta on Kristjanit juba koolis wist endalle ära walitsenud ja Kristjan teda, ja neid armastuse sidemid lahti ja katki kiõkuda on raske. Rahju oleks, kui mu armas tütar Lahwardi peremehe naiseks saaks!"

V.

Lahwardi Kristjan tegi kibe dasti tööd oma maja seespidise ehitusega, aga Kõrdi talus seisis kõik wana isa-isade seaduse järel. Rehetua külles seisis siin ka kamber, aga seda wõis ennemasti jia laudaks, kui inimese elumajaks niimetada. Muld-

põrand all, seinad mustad ja nõnda kuda palgid metsast toodud, lagi must ja ämbliku võrka täis. Aknad nelja pisukeste ruutuga, ja needki suitsust mustad, mis läbi walgus sugu sisse paistis. Rehetuba oli ruumikas. Suur ahi ühes nurgas, seinte ümber laudadest lawad, kus hõlekubud sees seisivad, kus peal rahwas magas, aga ilma aknata. Päewa ajal seisis tua üks lahti ja naised kedrasivad tuas kasutad jelas ja kaks paari sukki jalas, kuda seda igal pool weel täna päew ette tuleb. Puhtus oli siin tundmata wõeras, ja wana kui noor Rõrt pidasivad neid inimesi Sakjaks, kes puhtamalt elasivad, kui nemad. Talupoeg, see on Gesti talupoeg, ei wõida puhtalt elada, waid ifka lojusse kombel, oli wana Rõrdi kõige õigem elu märk.

Sue peal oli niisamasugune roppus. Glaja sõnnik wedeles mõnikord üle labajala tua ukse ees ja tihti pidas emmis oma poegade pere laua all tuas talurahwaga ühtlasti oma porsastega sööma-aega ja seda pidas Rõrdi perenaine suure auu sees. Piima tallitusest ei taha meie siin palju rääkida, aga kui Rõrdi perenaine linna wõid wiis, oli see rattamäärdega ühesugune ja karpse, prusjaka ja lutika keha jaukesed kaalusivad seal sees ka oma jagu ja perenaine wabandas, et prügi tee peal wanakrist ehk saanist sisse olla pudenenud. Sa ometigi oli Rõrdi peremees tugew talupoeg ja nõuukas mees. Rõrdi wanad isad oliwad aga nõnda elanud ja wanaks saanud, mikspärast pidi siis nüidne põlw targemast tegema, ja noor Rõrt astus igas sammus oma wanemate jälgedesse ja naeris tihti Lahwardi Kristjani ehituse pärast ja söimas teda uhteks nimaks ja hilpharakaks.

Enne Jõulu pühi peeti Rõrdi majas isa, ema ja poja wahel suurt nõuu naisewõtmise pärast. Wiimne otsus oli: Saul pidi wiimasel pühäl kosja minema ja pulmad nelja nädala pärast ärapheetama. Saul pidi esiti metsawahile jääma ja juweks Rõrdile noorikuga tööle tulema, aegamööda pidi siis Siimu Mihkli talukoht ära ostetud saama ja noor rahwas seal pesa ajet wõtma. Kõik wäga kena, kui aga ajad signewad.

Wana Rõrt käis enne pühi linnas ja ostis mõned sitji riidehilbukesed mõrksjale ehteks, paar umiskingi ja mõni pudel odawat keelekarastajat. Nende asjade külge pidi metsawahi Leenu süda kinni jääma.

Wiimse püha õhtul rakendas Saul hobuse saani ette, pani kiriku riided selga, punase wöö peale, rebusenahka kübara päha,

paar pudelit farmani, saiakomps ja rätifikimp saani siise, isa ninameheks kõrwa ja sõit alustas. Tee peal tuli wana tüdruk wastu. Kõrt sülitas wiha pärast, wandus mõne suutaie kurja, keeras hobuse kolm korda ümber ja sõitis siis edasi. Wana tüdruk oli esimine õnnetuse märk.

Metsawahi õues jäi Saul wälja hobuse juure ja isa astus tuppä, teretas maja rahwast ja ütles endal täna õhtu wirga lehma-mullika ära jooksnud olema, keda ta siit taga otsida. Metsawahht teadis, kust tuul puhkus ja andis luba otsimisele.

Kõrdis Andres käis maja läbi ja leidis Leenu tagast kambri lügest.

"Tere ka neitsike, sind olen just täna otsinud."

"Tere Andres, mis siis minust tahate?"

"Sinu isa on sind minu pojale naiseks lubanud ja täna õhtu tulime kosja asju selgeks tegema. Sinul saab wist hea meel olema, et nõnda ruttu tulime; Saul on hobuse juures."

Leenu waatas terawa silmaga Andresse otja ja ütles siis kindla healega: "Andres, teie olete täna peast sugu segane ja sellepärast kogemata meie majasse juhtunud, teie ehk tabate oma pojaga Kalmuse sõita, kus Tiinu teid ootab; mina ei ole teid mitte ootanud ja minu isal ei ole minu üle selles asjas ühtegi luba."

"Neitsike, ära nüüd nõnda palju pahanda, Kalmul ei ole meil ühtegi otsimist."

"Siis otsib Kalmu Tiinu teid pärast kohtu läbi, teie poeg on Tiinu endalle naiseks palunud ja tema seks lubanud jaada ja sellega on kõik jutt meie wahel otjas; siin on kambri uks, nüüd võite minna."

"Seft jutust ei saa mina aru," ütles Andres, "sina oled minu poja kihlatud mõrseja ja piad selleks saama, nii tõesti, kui mina Kõrdis Andres olen."

"Meie wahel ei ole ühtegi kihlusid weel olnud ja teie poja naiseks mina eladeski ei saa, kui isa mind ka sada korda ahelas tema külge köita tahaks."

Tõmm astus emaga kambri ja ütles: "Nüüd, tütar, wõta kosjad wastu ja kolme nädala järele saawad röömjad pulmad."

"Mina olen Andressele juba öölnud, kus ta poja kihlatud noorik elab ja ta teeb wäga õieti, kui ta weel täna õhtu senna kosja sõidab; minu filmi aga Saul argu eladeski tulgu, mina

tahan waba mehe naiseks saada, aga mitte waeste tütarlaste petja naiseks."

"Keda on siis Saul petnud?" küsis Andres.

"Minge küsige seda Kalmu peremehe tütre käest, tema saab teile õiget wastust andma."

Wiha wälkus Andresse silmist ja häbi pärast oleks ta maa alla pugenu, aga ta tegi waga näu ja ütles: "See on tühi lori ja küla naiste kawal jutt; sina oled minu poja ainukene mõrfsja."

"Mina olen kord teile teie õiget mõrfsjat nimetanud ja nüüd arwan, et teil mõistus peas on ja senna kosja sõidate."

"Andres, tule tuppa, too Saul õuest sisse ja joome kosja wiinad ära," ütles Tõmm, "ja tulewal laupäewal läheb noor rahwas kiriku õpetaja juurde lugemisele."

"Kallis isa," ütles Leenu, "sind armastan ja auustan mina südamest, agu täna õhtu jäta kosja jutt katki; kui teie wana wiisil pudel napsi tühendada tahate, ei ole minul senna juurde ühtegi ütlemist, aga minu nime jätke seal juures nimetamata ja Saul jäägu parem oma hobuse juurde, ehk sõitku küla kõrtsi ehk Kalmule, minul üks puhas."

"Kuda wõid sina nii jõledat juttu Sauli ja Kalmu Diu peale tõsta?" küsis metsawah.

"Armas isa, mina ei tõsta ühtegi tühja juttu. Sila tulin kirikust ja Kalmu Diu, see ilus noor tüdruk, tuli minuga ühes koju poole; tee peal hakkas ta wäga mind paluma, kõrdi Sauli eest ennast hoida, kes minewal suwel tihti neil käinud ja teda lubanud naiseks wõtta, keda Diu ka kindlasti uskunud ja nõnda nüüd õnnetu inimene olla."

Rahwatanud ja wäristes seiswad Andres ja Tõmm Leenu ees, ega saanud sõna juust, wiimaks kisendas Andres: "See on wale, see on jõe teutamine!"

"See ei ole sugugi wale ega tiutamine, sõitke senna, siis saate kuulda."

Andres tampis wiha pärast jalgu wastu maad "lubas Diut furnuks lüüa ja terwe Kalmu talu laiali pillata Tõmm aga seisis sügawas mõttes ja ema ohkas südamest. Wiimaks ütles Tõmm pühalikult: "Kui see kuulutus tõsi on, siis annan teile nõuu, täna õhtul Kalmule sõita ja seal kosja asjad küpseks

teha. Kalmu Diiu on ilus ja priske tütarlaps ja minul oleks kahju, kui ta sinu poja läbi häbinaeru alla saaks."

"Kui see tõsi on, siis pian seda teed käima," ütles Andres wihaga, "aga Saul saab enne pulmi weel hea nahatäie kuumata."

"Seda ei ole waja," ütles Leemu, "waid aga kiirid pulmi ja teie saate mind elu aeg tänama, et teile nii lahke ja osawa hinge majasse soowisin."

Andres tõttas õuue, kus õnnelik Saul teda külma wäris- tusega ootas.

Andres karjus ja wandus maad ja maailma kofku ja sõimas poega esimiseks kelmiks.

"Istu saani," ütles ta wiimaks, "ja pia oma suu kinni, ehk muidu saad mööda kõrwu."

Saul oli kui lammas waguji.

Andres sõitis kobe teed Kalmule, mis neli wersta metsa- wahilt kaugel seisis. Saul wärises kui haawa leht.

Kalmul oli rahwas weel ülewel ja Diiu istus murelikult sängi peal; Kõrwi Andreest nähes tahtis ta tuast wälja joosta, aga see hakkas ta läest kinni ja ütles: "Minul on sinuga täna õhtu midagi seletamist, ära karda mind ühtegi, waid anna wastust, see wõib sinu ja minu kasuks sündida." Ta tõmbas kahwatand neitsit kambri ja siin wanemate silma all küsis Andres tema loo järele ja kas Saul teda naiseks wõtta lubanud.

Diiu wärises kui haawa leht ja ütles kartusega: "Saul wandus minule Jumala nimel, mind enne Jõulu omaks naiseks wõtta, ja ma olin nõder naisterahwas ja kuulsin tema juttu, aga nüüd olen mina õnnetu."

Andres jookkis õuue, tõmbas poja karwu pidi tuppa, andis mõne matsu mööda selga, wiis siis teda kambri ja ütles: "Kas on tõsi, et sina selle neitsile wandes oled tõutanud, teda enese naiseks wõtta?"

"Ja, see on tõsi," kogeles Saul.

"Ja sina pled tema auu tiutanud?" kirjendas Andres.

"Külap wist," wastas Saul.

"Siis on tema sinu naine ja tulewal pühäl saate esimist ja tõist korda maha kuulunud ja ületulewal pühäl laulatud."

Diiu langes Andresse kaela ja silmawesi woolas mööda palgid. Diiu wanemad aga seisiwad kui postid kahwatanud.

Tütarlapse nutt tegi Andresse südame pehmeks, ja ta ütles: „Olgu nüüd kõik unetud, inimesed oleme kõik, aga jõledasti efsinud olete mõlemad.“

Kosja wiinad joodi veel sellisamal õhtul ja anded jagati mõrfsjalle kätte, kes südames Taewa Isat õnneliku juhtumise eest tänas ja Saul nähti üsna rahul olema.

Kahe nädala pärast peeti Kõrdil väga weiksed pulmad ja ja iga inimene, kes asju selgemalt tundis, pidas Andreest väga auusaks meheks ja Tiiu tahtis teda otse kätte peal kanda.

Metsawahi isand aga oli tütre vastu üsna offaline, kui aga lugu põhjani tundma õppis, läi ta kása koku ja ütles: „Tänu Jumalalle, kes mu tütre õnnetuse eest hoidis,“ ja ema auustas Leenu taewani.

Kõige rõõmsam oli Leenu, ta oli üht inimest õnnetusest peastnud ja see tegi ta südamele kergitust; ta Tiiu tänas silma- weega Leenu ja ütles: „Kui ma hingest teaksin, keda sina maa peal armastad, koha tahaks teda põlwili paluda, sind warssi oma majasse tõmmata.“

„Täna taewa Taati,“ wastas Leenu, „minule ei ole nina- meest tarwis, waid ma tahan prii mehele ükskord oma kätt ja südant anda, aga mitte sunnitud teel. See oli väga õige, et sa oma saladust minule awaldasid, selle läbi oli minul wõimalik kõige hõlpsamalt sinu nüidsest mehest lahti saada ja sind ennast peasta. Oleks mina kosjad vastu wõtnud, siis oleksime mõle- mad elu ajaks õnnetud olnud.“

Sellisamal ajal, millal noor noorik ja metsawahi tütar kiriku õues teine teisega nõnda juttu puhusiwad, sündis metsa- wahi majas lugu, mis meie jutustamata ei tohi jätta.

Lahwardi Kristjan läks kiriku riides metsawahile ja leidis wanameest üksi koju.

Kristjan andis wanamehele head sigarit suitsetada, rääkis väga lahkesti maja pidamisest ja enda töödest, tõmbas wiimaks pudeli head weini karmanist ja palus metsaisandat sugu klaasi tema õnne peale koku lüüa ja kõik wana asju unetada.

Negamööda noolus metsaisand ja jutt jooksis wee woo kumbel. Korraga küsis metsaisand:

„Miks pärast oled siis minu juurde tulnud? Kas mõnda tarbe puud waja? wõi mis?“

„Arge selle üle palju küsige, tulin just teid kui kõige ligemat üleaidnikku teretama ja oma meelt lahutama. Et teie aga tarbe puieft juttu tegite, siis ütlen otse julgesti, et minul üht kaswudumapuud waja on, keda mina oma maja aeda tahan istutada; kui teie seda lubada wõiksite, siis oleks mu kõige suurem soowimine täidetud.“

„Aga nüid on talw ja sell ajal ei wõi neid hästi wälja kangutada,“ wastas metsajand, „minul on kül mitmed wäga head puud.“

„Just talwel on kõige parem; mina tõestan puud kõige juurtega wälja ja wiin siis kas nelja hobusega koju.“

„Läheme siis aeda waatama.“

Mehed sammusiwad õunapuu aeda, aga Kristjanille oliwad kõik puud wastu meelt ja ta ei leidnud ühtegi oma tahtmise järele.

Metsawahi süda löi pahaks ja ta tahtis hea meelega minakast wõerast, kellele head tahtis teha, aga nüid heategu ei mõistnud wastu wõtta, lahti saada, aga Kristjan palus wiimaks õunapuud ometigi ise walitseda ja, maksu siis mis maksab, ära osta.

„Wõta misjuguft tahad,“ ütles metsajand, „ühesugused head on nemad kõik.“

„Läheme siis tagasi ja lööme klaasid noore õunapuu terwiseks kokku.“

Sälle tormasiwad suitsu sambad kambri lae poole ja kõlasiwad klaasid; sell filmapilgul astus Leenu emaga kirikust tulles majasse. Mõlemad jäiwad kohkudes seisma. Kristjan aga kargas ülesse, wõttis Leenu käest kinni, tõmbas teda isa ette ja ütles: „Armas ja auustud naabrimees, see on see õunapuu, keda mina teie ajast enda aida istutada soowin; antke oma õnnistust senna juurde ja ma wedan teda warsi kõige juurikatega kas kesk talwe ajal enda aeda.“

„Mis, mis, — mis hullustus see on ja sina Leenu seisad wagusi tema kõrwas; wälja minu majast!“ kisendas metsawah. Leenu langes isa kaela, surus magusa musu isa suu peale ja palus: „Isa anna mind waba mehele ja ära keela mind mitte, tee oma ainukene tütar õnnelikuks.“

Kui madust nõelatud lükkas isa tütre enesest eemalle, kargas püsti, sammus mööda tuba ja kisendas wiimaks: „Nüid on

hull aeg, tüdrukud jooksewad meeste järele ja kosiwad neid, isast ja emast ei hooli enam keegi, wiist olete juba kes teab kus kihlused ja pulmad ära pidanud, nüüd tulete weel mind õrritama ja näitate, et teile wõit peab jääma. Wina olen minu isa ja minu käes on wõimus sind sellele panna, kellele ma tahan; aga selle peigmehega kasi minu filmast."

"Ära nüüd nõnda kätatse," ütles Leenu ema wähele, "ma arwan, sa teed kõige õigemalt, kui sa oma tütre Lahwardi Kristjanille annad, ta saab pärisperenaiseks ja nad armastawad üksteist."

"Ah, sina oled ka juba tütre nõuus, wäga ilus, siis tehke mis tahate, aga mina annan oma tütre kellele mina tahan!" kirjendas Tõmm.

"Tuft teie käest palun mina teda endalle, armas metsaisand, minu elu kord on niisuguses korras, et teie tüdrik auuastati toita wõin ja teid ennast luban mina kui wanemid kõigest südamest auustada," ütles Kristjan tõsijelt.

Metsawahht waatas oma tütre otse, kes Kristjani kõrwal seisis ja ütles: "Sa sina, mu tütar, tahad kõigest hingest Kristjani naiseks saada?"

"Jah, armas isa, selle prii Ceesti mehe naiseks ehk kellegi."

"Dule Sumal appi, sa oled peast nõder," ähkis metsaisand.

"Hoitku Sumal meid kõiki selle õnnetuse eest," wastas Leenu, "aga kelle naiseks tahad sina mind, armas isa, siis panna ja saata?"

"Kelle, kelle! oh — oh — aga mitte Lahwardi Kristjani," ohkas metsaisand.

"Mis siis temal wiga on?" küsis tütar

"Mis temal wiga on? mis — mis!"

"Ära nüüd armas isa pahanda, anna oma luba senna juurde ja meie oleme õnnelikud inimesed," ütles Leenu nuttes.

Enne hakkas wanamehe kaelast kinni ja palus: "Ära keela oma õnnistust; meie olime ka üks kord noored ja oleks minu isa sinule mind ka keelanud, siis oleks sina kes teab misjuguwega kokku juhtunud."

"Olgu siis täna teie wõit," ütles Tõmm urisedes.

Kõik hakkasiwad temast kinni ja surusiwad wana meest armastuses.

"Urge mind nüüd surnuks armastage. Aga nii järsku kihlusi ei oleks mina uneski mõelnud, ja sina, tütar, oled nüüd õnnelik?"

"Jah isa, Lahwardi Kristjan on minu eesmärk igal pool

olnud, teda olen ma iga päew omas südames kannud, ta on mu hehkjam koidu-täht olnud, ma olen tõesti õnnelik."

"Ja Kristjan, sina ka?"

"Selle järele ei ole tarwis enam küsida; ühe sõnaga: ma ei oleks täna mitte pärisperemees, kui teie tütar mind selleks ei oleks teinud."

"Oled sa, Leenu, Kristjanille ehk raha salaja laenanud," küsis metsajand kohkudes.

"Raha mitte," vastas Kristjan, "aga weel enam kui raha, see on, tahtmist ja püüdmist oma tua ja oma lua järele, see on mu õnne tee olnud täna päewani." Ta tõmbas Leenu oma rinna wastu ja surus tugewa suuandmise senna peale.

"Olgu siis minu õnnistus teiega; aga minu kõht on tühi, naised tooge leiba lauale ja mis weel kätte saate."

"Aga ütle Kristjan, kuida julgeseid sina minu majasse selle tahtmisega tungida?"

"Armastus teeb kõik ukseid lahti, armastus andis minule julgust siit uksest sisse tungida ja oleks nemad ka raud kangidega minu eest finni surutud olnud, wist oleks mina teed leidnud neid lahti kangutada."

"Aga ütle minule, kust oled sina seda raha kokku ajanud, kellega oma koha ära ostsid?"

"Seda olen mina omast põllust ja kauplemisest saanud ja kõige minu maja külles ei ole ühte ülekõhtu kopikat; pealegi on kõik kohad raha täis ja meie wõime teda enesest ära lükata ehk ülesse korjata, iga üks oma tarkuse järele."

"Ja sinu maja on puhtast wõlgadest lahti?"

"Seda küll mitte, aga see wõlg tema peal on wäga weike ja saab wist Jumala abiga pea maksetud."

"Ja seda maksu loodad wist minu tütre läbi saawat?"

"Selle peale ei ole mina uneski mõelnud; mina ei tea, kas teil wara on, wõi mitte, selle järele ei ole mina üalgi küsinud, waid minu ülem mure oli üht mõislikku maja perenaist saada ja kui teie oma tütrele ka mitte midagi, ma ütlen tõega, mitte küine suurust warandust ühes ei anna, siis olen mina sellega kõige enam rahul ja tütar ise ka. Warandus ei ole meid kokku wedanud, waid aga armastus."

"Armastage siis ja saage rikkaks, minu poolt ei saa tütar mitte nõõpnõela ühes," naeris Tõmm.

„Seda parem,“ naeris Kristjan vastu, „mis inimene ise teenib, on temale ka kõige armsam ja mina palun teid, et ka pulmad minu kulu peal peetud saavad, see on, mina tulen siia, sõidan oma armsa Leenuga kirikusse laulatusele ja siis tulete kõik minu majasse, kus pulmad eht Eesti wiisi peetud saavad. Kõige eest tahan mina muretseda.“

„Alamen, seda wiisi saagu; minult ei saa sina muud kui naise.“

„Muud mina ei ole ka tahtnud ja nüüd lõõme veel klaasid uue elu alustuseks kokku.“

„Leenu ja ema, tulge siia!“ kisas Tõmm ja warsi kolasiwad neli klaasi noore rahwa terwiseks.

„Aga millal saavad pulmad?“ küsis Tõmm.

„Suwiste esinisel pühal,“ wastas Leenu.

„Jah, suwiste esinisel pühal,“ kordas Kristjan.

„See on pitt pruutaeg,“ kostis Tõmm, „aga olgu minugi pärast, siis on mets noores lehes ja heinamaa haljas rohus ja rohu peal hea püherdada.“

Nüüd sõõdi ja joodi ja noored rahwas ajasiwad omad jutud ja õhtul sõitis õnnelik peigmees koju poole ja Tõmm lõi käsi kokku, kuda naised teda täna ära wõitnud ja teisel päewal tuli iga waewane tallitus jälle majasse, kui Leenu nähti ime kiirusega weel peale päewa tööd endalle asju õmblema ja kuduma, mis talle hädasti tarwis läks. Tõmm ei rääkinud enam pulmadeft sugugi, temal oli asi kui unenägu. Kristjan aga tegi wäsimata tööd oma maja seestpidise kraami kallal, ja üks tiisleri sell aitas teda seal juures. Pühapäewal aga tõttas ta metsawahile ja ajas lõbusat juttu ja siis lühas metsaisand mõne sõna pulmadeft juurde.

VI.

Ustume kord weel kõrdi Adresse majas. Tiiu on siin noor noorik ja täitja talu tüdruk. Hommikust õhtuni peab ta majatallituses ees ja taga olema, noorik tule ja noorik mine; kuulufse perenaist kääksuma ja noorik teeb ka mis jõnab, ükski ei aita teda seal juures. Saul waatab külmalt pealt ja aegu-

tab parem sooja ahju taga, kui noorik elajatele wett toowriga wedab ja ränka riistu tõstab; ta on jo noorik ja peab tuld ja waewa nägema. Shtul puru wäsinud, peab ta kellu ühetõistkümneneni woffi tallama ja hommiku kufelauluga juba jälle platsis olema; kül on orjus kibe, aga ta kannab kannatuses, mõeldes: nooriku aasta läheb üksford otsa ja siis tuleb ehk parem elu.

Delal pereidel aga ei ole ühtegi halastust nooriku wastu, waid iga päewaga läheb töö weel delamaks, otsekui kustutaks nad tuld ja Sauli hapud sõnad, kui ta ford joobnud kõrtsist koju tuleb, on tema ainus troost.

Saulile, kui toore inimesele, on jo noorik mänguasjaks majasse toodud, kelle juures ta oma jõledat nalja ja wiha ford kustutada wõib. Üksinda Andres kuuluse ford armsat sõna noorikulle andma ja seegi saab siis omast naisest hästi läbi noomitud. Oh waene hing, parem oleks sa wõinud Kalmule jääda, kui nüid pärisori olla. Pärisorjad ei tunne jo muud kui pärisorja elu ja see on neile aegamööda kõige armsamaks läinud.

Oh orja aeg, kui palju muda oled sa Gesti pinnale kannud! Kui palju ebansku, kui palju waimu pimedust! Sa ometigi julgewad su kandjad kisknada, et sa walgust meie maale oled toonud ja õnne. Jah, walgust ja õnne su wedajatele, aga pörgut Gesti lastele, kelle sees sa praegu ahelas istud, ja ühe waimu suust tõise suhu wisatud saad, et sa oma mahlaga kõiki rammufaks teeks, aga ise seal juures ikka lahjamaks jääd. Su wägew Bene kottas on juba mõnda pörgu ust lahti kiskunud ja walguse fiired tungiwad waewalt läbi wärawate, aga su oma hooleks jääb wist terwet katust paelt ära kiskuda ja seda wõid sa üksi raha abiga ja oma tarkuse rammuga. Korja raha, rahwas, ja koolita oma noort sugu, siis peaseb su maapind wangist ja su rumaluse ahelad langewad ja waimu kari taganeb walguse eest. Jätta kõrtsid kuiwaks ja sõida parem aastas kümme forda Gesti seltskondadesse ja ime sealt uut jõuudu wõitlemisele, sest wiin on su kõige suurem õnnetus ja su rumalus su kõige kangen ahelas. Oma tuba, oma luba, olgu su ülem elu uure ja omas tuas tarkusega tallitus su kroon ja ehe!

Kalmu noorik kannatas palju tõstuije ja kandmise läbi; nende läbi oli ta endalle wiga teinud ja nii suurt, et peale Jaani päewa igawesti filmad kinni pani. Nüid kiskendas Saul

ja kaagutas pereema, aga mis ilma hingeta, see ilma. Peremees Andres trööstis ennast sellega: Oli surmaks antud. Meie aga piame juurde lisama: Diin oli üleränga orjusega surma sunnitud!

Üleliigne töö on iseäranis naisterahwale väga kahjulik, aga ka üleliiga laisklemine, keskmine olek on ihu ja waimule terwe ja hoiab meid haiguste eest ja pitkendab meie elu. Saul läks peale oma naise surma õige tee pealt ikka enam kõrwale ja oli mõne aasta järele päris joodik ja ümberhulguis, mis surma ta ka suri; sest ühel külmal talwisel päewal leiti teda aia äärest surnud. Sellega lõppes ka Kõrdi Andresse sugufond ja kui Andres oma naisega kord filmad kinni paniwad, jagasiwad ligemad sugulased kawatsetes warandust.

Lahwardi Kristjan aga oli oma maja juuriste pühadeks täitsa korda saatnud, ja tõi oma armsa Leenu senna sisse. Wana metsawahi Tõmm pidas sõna, see on: ta ei annud noore rahwale ühtegi warandust ühes. Leenu oli teda sellepoolest kül palunud, aga Tõmm ütles: „Sina oled pool minu wastu meelt Kristjannille lainud, sellepärast ei saa sina ühtegi minu käest.“

Pulmade ajal oli metsawahit esimist korda kaua aja eest Lahwardi talus. Ta ajas filmad hoopis pärani, kui kõiki maja elukorda tähele pani. Uued toolid, uued lauad, uued sängid, puhast pörand, suured alnad ja üks kamber just noore rahwa oma päralt. Need ei olnud enam harimata Gestlase elutuad, waid haritud rahwa. Nüüd läksiwad ta filmad lahti, et Leenu seda kõige paremat meest kihelkonnast eneselle abikaasaks oli saanud. Ta sammus senna ja tänna ja ütles wiimaks iseeneselle: „Nõnda piab see sündima.“

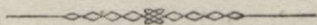
Pulmad oliwad lühikesed ja rõõmsad ja peale nende Leenu maja kroon. Kristjan ei sundinud teda kuskil, ei annud paha sõnu, waid lahke nõuupidamine ja palwe tegiwad kõik, ja nii tihti kui isa Lahwardil käis, kinnitas Leenu, et ta nüüd õnnelik olla.

Kristjan tegi tööd wana wiisi ja Sumala õnnistus oli nähtawalt nende töö juures. Alasta pärast wõis Kristjan jälle kaks sada rubla wõlga linnas ära maksa, — aga kui suur oli ta imetlemine, kui kreditaasja walitsus temale kirja kätte andis, mis läbi wõlg juba maksetud olla ja tema talul nüüd aga kroonu ja walla maksud üksi maksa olla.

"Kes on wõla maksja?" küsis ta ja sai wastuseks: Met-sawaht Tõmm olla jeda teinud. Ta sõitis koju, wiis kolm kasti häid sigarid äiataadile ja tänas teda südamest, et kiwi nende pealt ära olla weeretanud. Tõmm pani sigari põlema, saatis suitsu wastu taewast ja ütles: "See oli minu pulma kingitus ja kui kord wanamooriga silmad kinni paneme, pärite kõik meie warandust; kinni aga elame, oleme ise selle walitsejad."

"Slage weel sada aastat!" hüidis Kristjan, ja kui teil abi kudagi waja on, siis teadke, et teil minu juures tuhat rubla intressi peal seisab."

"Antku Jumal, et meie jeda eladeski ei tarwitaks," ütles Tõmm pühalikalt, "waid antke selle kapitali kasuraha oma lastele kui tarkust maailma ühes, see on minu kõige suurem soovimine — ja täna tunniistan, et mu Leenul jula õigus oli, kui ta sind minult endalle meheks palus. Oma tuba on püha koht ja oma luba jumalik olemine selle sees."

**Schnakenburgi kuluga Cartus on trükitud ja igas raa-
matu poes saada:**

- Abellino, suur bandiit ehk eluwõtja.** Hind 16 kop.
Agnes Bernauer ehk Armastuse ja hariduse wägi. Hind 40 kop.
Alfonso ja Rosa ehk armastus ja kättemaksmine. Hind 16 kop.
Ameerika metsades. Pilt elust uues maailmas. Hind 18 kop.
Cestirahwa õhtone jutustaja. Esimene õhto. Hind 12 kop.
Esimene noor juttomees. Hind 25 kop.
Alus Magelooe. Wäga armas ja hale jutt. Hind 10 kop.
Juhan ja Adele ehk armastus ei küsi seisuse järele. Hind 20 kop.
Josef Haideni elukäik. Üks itus jutt. Hind 20 kop.
Jutustused Wenemaalt. Hind 20 kop.
Kaks sõjawangi. Üks jutustus Inglise-Prantsuse sõjast. S. 20 l.
**Kilplaste imewärklitud, wäga kentsakad, maailmas kuulmata ja
täni weel üleskirjutamata jutud ja teud.** Hind 20 kop.
Kulla wõimus. Üks jutt wana ja noore rahwale. Hind 20 kop.
Kuues Cesti jututooja. Ennemuistised jutud. Hind 16 kop.
Liina. Ühe Cesti tütarlapse elulugu. Hind 30 kop.
Looduse nõud ja jõud. Mitmes andes à 25 kop.
Louise ehk ühe nõdra käe läbi wõib Jumal ka surmast päästa. S. 12 l.
**Naiserahwa kolm elu-iga, Otja Anne maenituse kiri ja Tõtte Tiu
nutulaul.** Hind 10 kop.
Nee gri kuningas Kambuda. Hind 12 kop.
Neljas Cesti jututooja. Ennemuistised jutud ja wanad sõnad.
Hind 18 kop.
Neli Wene Robinsoni. Tõeste sündinud lugu mööda läinud aasta
sajast. Hind 5 kop.
Oberon ehk see wägew waimukuningas. Hind 20 kop.
Dna tuba, oma tuba. Hind 20 kop.
Seitsmes Cesti jututooja. Maa ja linna noore rahwale lõbusaks
ajawiiteks. Hind 16 kop.
Sõja sõnumid. Pildiga. Kaks jagu. Hind 10 kop.
Ühe muna pärast. Jutt Baltimaa elust. Teine trükk. Hind 30 l.
Üks raamat wanast rahwast. Hind 5 kop.
Üks pilgatud inimene. Üks jutt noorele ja wanale rahwale. Hind
30 kop.
Üht asja on tarwis. Üks jutluse raamat. Hind kõitmata 1 rubla
60 kop., kõibetud 2 rubla.
Wabaduse wõitlused. Histoorialik jutustus Hispaania maa kahel-
samast aastasajast. Hind 24 kop.
Waga Zeenowewa ajalik eluaeg. Pildiga. Hind 10 kop.
Weike jutto raamat, kus sees on neli kentsakat juttu. S. 10 kop.
Weike külmimees ehk õpetlik lugemise-raamat lastele. Hind kõibe-
tud 40 kop.
Weske, Aleksandri I. elu ja olu. Pildiga. Hind 25 kop.
Willandi juttupuhuja. Neli imekikka tõeste sündinud lugu. Hind
12 kop.
Willi. Jutustus Ameerika maalt. Hind 24 kop.
Wõitlemistes Plewna linna ümber ja Plewna ärawõtmine. Ühe
kaardi ja kuue pildiga. Hind 40 kop.